

V Y H O D N O T E N I E

pilotu spolu s metodikou a odporúčaním pre prax

Národný projekt Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky
„Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov
prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov
restoratívnej justície v Slovenskej republike“.

Dátum vypracovania: jún 2023

OBSAH

1	Podaktivita 4 – Pilotné zavedenie špecialistu pre oblasť trestnej mediácie	3
2	Mediácia v trestnej oblasti ako restoratívny program	5
2.1	Prípravná fáza - pozícia špecialistu pre mediáciu v trestných veciach	12
2.1.1	Odporúčania pre aplikačnú prax :	15
2.2	Výsledky implementačnej časti procesu mediácie v trestných veciach	16
2.2.1	Odporúčanie pre aplikačnú prax	23
2.3	Verifikácia procesu mediácie v trestných veciach	23
2.3.1	Fázy mediácie v trestných veciach, ktoré boli prezentované zástupcami Belgicka (2008)	24
2.3.2	Fázy mediácie v trestných veciach s akcentom na restoratívny program (<i>boli vytvorené ako súčasť procesu - projektu ADR, 2021 - 2022</i>)	24
2.3.3	Schéma restoratívneho programu mediácie v trestných veciach prostredníctvom jednotlivých fáz	25
2.3.4	Zistenia a odporúčania pre aplikačnú prax	26
3	Metodika	36

1 PODAKTIVITA 4 – PILOTNÉ ZAVEDENIE ŠPECIALISTU PRE OBLASŤ TRESTNEJ MEDIÁCIE

Celý proces zavedenia špecialistu pre oblasť trestnej mediácie mal nespočetné množstvo krízových situácií, ktoré boli determinované nedostatočnou (žiadnou) metodikou v oblasti vstupného vzdelávania novoprijatých PaMÚ, ktorá mohla byť využitá aj na nové projektové miesta špecialistov atď. Táto podaktivita sa skladala z dvoch podpodaktivít, kde prvou bolo nastavenie písomných testov v informačnom systéme ministerstva so zameraním na mediáciu v trestných veciach, a druhou bolo spracovanie študijných podkladov so zameraním na restoratívnu justíciu, riešenie konfliktov, proces mediácie v trestných veciach atď. Tieto, a ďalšie absencie základných podkladov a metodík, nám sťažovali reálnu prípravu „špecialistov pre trestnú mediáciu“, nakoľko bolo potrebné ich vytvoriť, s čím sa v úvode projektu nepočítalo. Po absolvovaní výberových konaní a vzdelávacích aktivít spojených so simulovanými cvičeniami, mohla začať implementačná testovacia časť projektu, kedy došlo k oddeleniu probácie a mediácie, kde mediácie vykonával „špecialista pre trestné mediácie“ a probácie PaMÚ. Táto časť realizácie projektu ADR prebiehala 18 mesiacov - v obvode Krajského súdu Žilina a bola ukončená 31.12.2022.

Samotná realizácia pilotného projektu v rámci Žilinského kraja sa realizovala prostredníctvom štyroch modulov na dole uvedených okresných súdoch:

a) Okresný súd Martin – na tomto súde bolo vytvorené jedno nové systemizované miesto „špecialistu pre oblasť trestnej mediácie“. Uvedený špecialista zabezpečoval realizáciu všetkých mediácií, ktoré boli prostredníctvom súdneho manažmentu distribuované do IS PMS. Prostredníctvom tohto modulu sme verifikovali možnosti, či špecialista pre trestnú agendu dokáže zabezpečovať aj činnosti spojenými s výkonom trestu povinnej práce. Zaujímalo nás do akej miery v rámci tejto agendy dokáže „špecialista“ vykonávať aj inú činnosť, či je v antagonistickom postavení s mediáciou atď. Zámerom bolo hľadať možnosti „vyťažnosti“ špecialistu v prípadoch, ak počet mediácií je menší ako 50 prípadov ročne. Zistili sme, že tento model je vhodný pre okresný súd, kde existuje, resp. vznikne situácia s poklesom mediácií a efektívnosť PaMÚ v pozícii mediátora tým nie je po odbornej stránke dotknutá. Výhodou tohto modulu je jeho pružnosť na jednej strane a efektívnosť systému reagovať na vybraný druh probácie, ktorý nie je v kontraindikácii s výkonom mediácie v trestných veciach. Predpokladá sa, že tento model bude využívaný skôr sporadicky a vo výnimočných prípadoch.

b) Okresný súd Liptovský Mikuláš – bol špecifický tým, že v tomto prípade došlo len k formálnemu oddeleniu probácie a mediácie v rámci vlastných kapacít PaMÚ. Prostredníctvom úpravy rozvrhu práce okresného súde došlo v jednom prípade k pozastaveniu probácie a v druhom mediácie. Existujúce spisy si PaMÚ odovzdali tak, že jeden vykonával len probácie a druhý mediácie. Tento model je vhodný pre situácie, kde počet probácií a mediácií je približne vyvážený a ich počet je menší než cca 110 probácií a cca 90 mediácií.

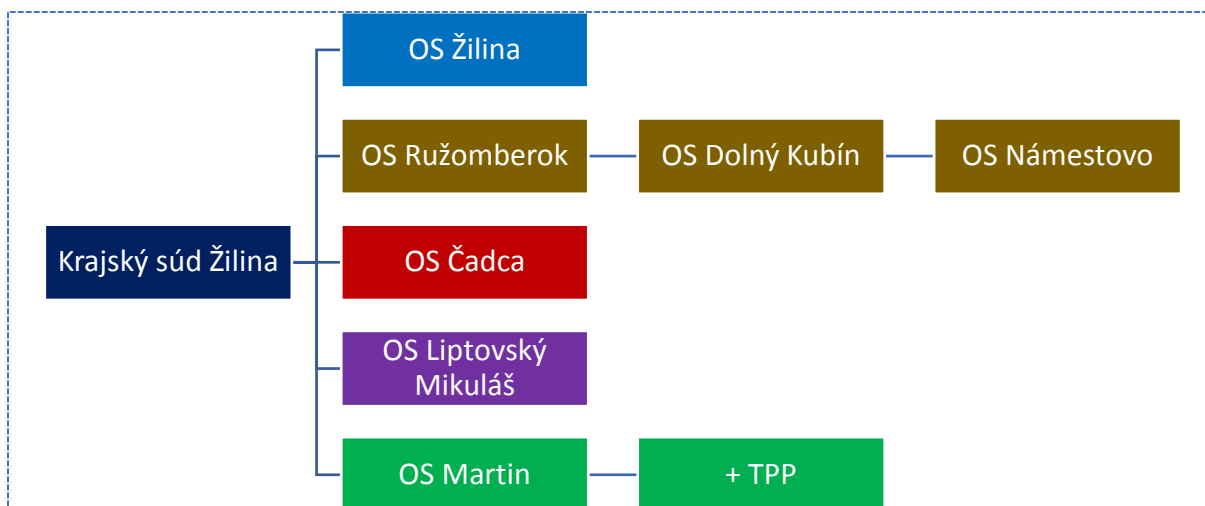
c) Okresný súd Ružomberok, Okresný súd Dolný Kubín a Okresný súd Námestovo – tento model sa nastavoval na základe empirických poznatkov, ktoré boli podložené štatistickými ukazovateľmi a geografickou polohou jednotlivých okresných súdov. Za efektívny bol považovaný stav, že vzdialenosť

medzi OS Ružomberok a OS Námestovo predstavovala 50 km, a OS Dolný Kubín je vzdialený od OS Ružomberok len 20 km. Tieto, ale aj ďalšie ukazovatele, nám umožnili, aby sme vytvorili jedno systemizačné miesto „špecialitu pre trestnú mediáciu“, ktorý bude zabezpečovať výkon mediácií na všetkých okresných súdoch. Aj tento model možno hodnotiť vysoko pozitívne, kde sme dosiahli stav, že probácie vykonával len PaMÚ a mediácie „špecialista“. Medzi pozitíva, o. i., možno zaradiť aj sekundárny cieľ tohto modelu, a síce že pridanou hodnotou sa stala efektivita, flexibilita, profesionalita „špecialistu pre trestnú mediáciu“, ktorý získaval cenné skúsenosti a erudovanosť tým, že vykonával viacej mediácií, ako predtým jeden PaMÚ cca 20 až 30 mediácií ročne. Zvyšovanie profesionality a mediačných zručností malo pozitívny dopad na kvalitatívnu stránku poskytovaných služieb nielen vo vzťahu k obetiam (poškodeným) trestných činov, ale aj páchatelom, atď. Pomerne silné „pozitívne“ odozvy počas projektu sme zaznamenali aj od poškodených, právnych zástupcov, rodičov, prokurátorov, sudcov, ale aj páchatelov trestných činov atď.

d) Okresný súd Žilina – predstavoval model, kde bolo potrebné vytvoriť nové systemizačné miesto, nakoľko počet pridelovaných probácií a mediácií na jedného PaMÚ bol v pomere 170 probácií a 25 až 35 mediácií. Pri počte troch PaMÚ bolo zrejme už pri nastavovaní modulu, že „špecialista pre trestnú mediáciu“ bude v maximálnej miere vyťažený len mediáciami. Tým sme dosiahli stav, že sme znížili počet prípadov na jedného PaMÚ, dokázali sme posilniť oblasť špecializácie a profesionalizácie poskytovaných služieb vo vzťahu k poškodeným a páchatelom, z čoho v podstate nepriamo profituje aj komunita a spoločnosť.

e) Okresný súd Čadca – tento model je v podstate identický ako model, ktorý sa realizoval na OS Žiline s tým rozdielom, že na súde bol len PaMÚ, ktorému sa pozastavil nápad prostredníctvom rozvrhu práce pre mediácie. Súčasne sa vytvorilo nové systemizačné miesto „špecialistu pre trestnú mediáciu“. Týmto krokom sme opäť posilnili oblasť profesionalizácie a špecializácie, čo malo v aplikačnej praxi pozitívny ohlas.

Tieto, ale aj ďalšie poznatky, výstupy a výsledky budú vo väčšej miere prezentované v nasledujúcich kapitolách a podkapitolách.



Graf 1 - Rozloženie špecialistov mediátorov v trestných veciach prostredníctvom modulov
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

2 MEDIÁCIA V TRESTNEJ OBLASTI AKO RESTORATÍVNY PROGRAM

V rámci dostupných podkladov, ktoré sme v priebehu projektu ADR získali, formou zberu dát z archívu probačných a mediačných úradníkov, ktorí týmito poznatkami disponovali z dôvodu, že sú v štátnozamestnaneckom pomere v pozícii probačného a mediačného úradníka od účinnosti zákona o probačných a mediačných úradníkoch č. 550/2003 Z. z. (ďalej len „zákon o PaMÚ“), alebo aj z dostupných publikácií a odborných článkov, možno konštatovať, že:

- Štatút mediácie sa prvýkrát objavil v komparácii s účinnosťou zákona o PaMÚ (01.01.2004). Síce išlo len o formálnu existenciu inštitútu mediácie, ale v značnej miere bol limitovaný zo strany platného „Trestného zákona a Trestného poriadku“¹, ktorého účinnosť bola až do 31.12.2005. Mediáciu v trestných veciach mohol realizovať probačný a mediačný úradník (ďalej len „PaMÚ“) na základe mandátu, ktorý vyplýval zo zákona o PaMÚ. Štatistické ukazovatele z mediácie v trestných veciach za obdobie rokov 2004 a 2005 nie sú dostupné zo strany Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstva“), a to z dôvodu, že v priebehu tohto obdobia neexistovala databáza v oblasti mediácie, čiže ponúkame skôr odborný štatistický odhad. Poznanky boli získané prostredníctvom interview s PaMÚ, ktorí boli v služobnom pomere v rozhraní rokov 2004 až 2005. V nadväznosti na zistené možno uviesť, že za sledované obdobie bolo zrealizovaných cca 200 až 300 prípadov mediácie. Tento časový úsek rokov 2004 a 2005 bol exponovaný nielen mediáciou a probáciou, ktorá nebola zakotvená v justičnom systéme, ale aj systemizačnou a personálnou oblasťou, kde prebiehali výberové konania na nábor probačných a mediačných úradníkov na úrovni všetkých okresných súdov. Mediácia v trestných veciach v podmienkach Slovenskej republiky sa začala realizovať až po rekodifikácii Trestných kódexov - od roku 2006. Po rekodifikácii trestných kódexov došlo k výraznému nárastu využívania

¹ Trestný zákon č. 140/1961 Zb. a Trestný poriadok č. 141/1961 Zb.

mediácie v trestných veciach najmä z radov prokuratúry, kde v roku 2006 bolo vydaných spolu 3 231 pokynov (súhlasov) na mediáciu.

- V roku 2007 sa počet všetkých mediácií zastavil na čísle 3 761 pokynov (súhlasov). Ide o najvyšší počet prípadov mediácií v trestných veciach za celú existenciu inštitútu probácie a mediácie na Slovensku. Jednotlivé pokyny (súhlasy) na vykonanie mediácie boli dané primárne z prokuratúry a následne zo súdov, polície, alebo aj na základe žiadosti obvinených a poškodených osôb. Aj napriek tomu, že oproti minulosti došlo k výraznému nárastu využívania mediácie v trestných veciach, vzdelávanie v tejto oblasti vykazuje značné nedostatky. V oblasti vzdelávania je z dostupných dokumentov zrejmé (2004 až 2022), že v trestných veciach neprebíhali žiadne systémové vzdelávacie aktivity so zameraním na restoratívnu justíciu. Až na pár príkladov, kedy šlo skôr o profesionálnu iniciatívu z radov probačných a mediačných úradníkov, ktorí si vzdelávanie zrealizovali z vlastných kapacít - prostredníctvom Justičnej akadémie. Hromadné vzdelávanie probačných a mediačných úradníkov v oblasti trestnej mediácie bolo zrealizované až v roku 2021 - na základe iniciatívy jedného probačného a mediačného úradníka, ktorý bol externým členom pedagogického zboru Justičnej akadémie.
- Takisto za obdobie rokov 2004 až 2022 nebola v metodikách pre novoprijatých probačných a mediačných úradníkov ukotvená oblasť restoratívnej justície a restoratívnych programov.
- Ďalšie vzdelávanie probačných a mediačných úradníkov prebehlo v oblasti mediácie so zameraním na riešenie konfliktov. Zrealizované bolo prostredníctvom projektu ministerstva v mesiacoch december 2018 až január 2019, kde lektormi boli zástupcovia civilných mediátorov. **Prednášky však stále ešte neboli zamerané na problematiku restoratívnej justície.**
- V roku 2018 bol z iniciatívy jednotlivých vedúcich oddelení probácie a mediácie zrealizovaný kurz supervízorov v mediácii. Absolvovali ho probační a mediační úradníci v pozícii vedúcich štátnych zamestnancov, pričom náklady za ich vzdelávanie znášali jednotlivé krajské sudy.
- Posun a zmena v oblasti vzdelávania nastala až v roku 2021, kedy ministerstvo prostredníctvom projektu Operačný program „Efektívna verejná správa“ prvýkrát zrealizovalo pre probačných a mediačných úradníkov prostredníctvom externého lektora (sudcu) prednášku s názvom „Probácia a mediácia - teória a prax“. Prednáška bola v prevažnej miere zameraná len na probáciu a oblasť restoratívnej justície stále ešte nebola jej súčasťou.
- O rok neskôr (2022) zrealizoval odbor probácie, mediácie a prevencie kriminality ministerstva prvýkrát prostredníctvom projektu Operačný program „Efektívna verejná správa“ prednášku pre probačných a mediačných úradníkov so zameraním na restoratívnu justíciu: *„Implementácia restoratívnych princípov do justičnej praxe“*. Tento vstup považujeme za dôležitý z viacerých hľadísk. Prvým je skutočnosť, že mediácia v trestných veciach nebola za celé obdobie vnímaná cez prizmu restoratívnej justície ako jej program. Pokyny na mediáciu zo strany prokuratúry a súdov obsahovali a aj obsahujú výroky „k spôsobu a výsledku mediácie“, čo znamená, ako mediácia

„musí“ byť ukončená PaMÚ². Tento spôsob postupu je v hrubom rozpore so zákonom o PaMÚ, § 6 ods. 3 „...tieto usmernenia nemôžu smerovať k výsledku vykonávanej mediácie...“, ako aj platných medzinárodných dokumentov, ako je odporúčanie CM Rec (2018)8, t.j., že dohody by mali vychádzať z vlastných predstáv strán. Čiže, účastníci mediácie boli, resp. aj v súčasnosti sú, v niektorých prípadoch opakovane „viazaný pokynom prokurátora alebo sudcu.“ Možno sa domnievať, že jeden z viacerých faktorov, ktorý ovplyvňoval nevhodnú formu implementácie základných princípov restoratívnej justície je absencia základnej metodiky a systémové opatrenia zo strany ministerstva.

V nadväznosti na vyššie uvedené, upozorňujeme aj na nedostatky v oblasti vzdelávania probačných a mediačných úradníkov zo strany ministerstva, nakoľko práve ministerstvo má za úlohu koncepčne a metodicky nastavovať a zabezpečovať vzdelávanie probačných a mediačných úradníkov. Naše zistenia opierame aj o uskutočnenú verifikáciu dostupných metodík, ktorými by mal disponovať odbor probácie, mediácie a prevencie kriminality³ vo vzťahu k vzdelávaniu probačných a mediačných úradníkov. V rámci zistení sme dospeli k záveru, že metodiky so zameraním na restoratívne programy neexistujú, a že v aplikačnej praxi ide v prevažnej miere len o intuitívne, a nie restoratívne formy a metódy práce. Táto absencia relevantných metodických a vzdelávacích procesov v oblasti restoratívnej justície zo strany odboru probácie, mediácie a prevencie kriminality má dlhodobý negatívny dopad na aplikačnú prax.

Prezentované zistenia prostredníctvom projektu ADR považujeme za **závažné**, ale k tejto problematike sa ešte vrátíme v rámci ďalších kapitol a podkapitol jednotlivých výstupov.

Pozn. Medzi zistenia, ktoré sme zaznamenali v priebehu projektu ADR možno zaradiť, napr. nekonzistentné postupy justičného systému, ktoré nevnímajú mediáciu ako proces dvoch strán a takisto aj skutočnosť, že restoratívne programy sú nevhodným spôsobom viazané na alternatívne tresty, resp. s trestami nespojenými s odňatím slobody. K týmto poznaniám možno dodať, že projekt realizovaný v roku 2008 „Podpora ďalšieho zvyšovania súdnych kapacít v oblasti trestných vecí“ a jeho výstupy neboli implementované do aplikačnej praxe. Uvedený projekt v januári 2009 bol rozšírený o „Seminár č. 7“ s názvom „Ďalšia podpora k posilneniu súdnych kapacít v oblasti trestných vecí.“ Prostredníctvom zrealizovaných seminárov a workshopov sa na Slovensku po prvý krát najčastejšie skloňoval pojem „Restoratívna justícia a jej využívanie prostredníctvom mediácie v trestných veciach.“ K významným faktorom, ktoré v uvedenom čase negatívne ovplyvnili vtedajšiu neúspešnú implementáciu restoratívnej justície a mediácie bolo podhodnotenie systemizácie počtu odborníkov (zamestnancov) na strane oddelenia probácie a mediácie (ministerstva), ktorí mali spracovávať metodiky v tejto oblasti a následne zabezpečovať aj ich implementáciu do praxe. Na druhej strane, medzi faktory, ktoré mali negatívny dopad na implementačnú a realizačnú zložku restoratívnych

² Pozn. pokyny sú v rozpore s ustanovením § 6 ods. 2 zákona č. 550/2003 Z. z. „probačný a mediačný úradník je pri výkone svojej funkcie povinný riadiť sa pokynmi predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní pokynmi prokurátora; tieto pokyny nemôžu smerovať k spôsobu a výsledku vykonávanej mediácie.“

³ zákon č. 550/2003 Z. z., § 1 ods. 4 „Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky koncepčne a metodicky riadi a usmerňuje výkon probácie a mediácie.“

programov bol **nedostatočný počet systemizovaných miest PaMÚ, ktorí sú nositeľmi a realizátormi týchto programov.**

Tieto, ale aj ďalšie zistenia, ktoré vznikli ako kontinuálna súčasť zrealizovaných analýz v priebehu projektu ADR nám umožňujú, aby sme formou objektivizujúcej optiky prezentovali zistený stav v podobe, že: „*probačný a mediačný úradník je jeden z možných nositeľov a realizátorov restoratívnych programov. Tento mandát mu vzniká na základe pokynu, alebo súhlasu prokurátora, alebo sudcu, - aby zabezpečil samotnú realizáciu mediácie v trestných veciach.*“⁴ Mediácia, ako restoratívny program, predstavuje špecifický mandát prístupu k trestnému činu, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou jednotlivých (individuálnych) procesov, ktoré posilňujú potreby a záujmy poškodenej strany a povinnosti, resp. záväzky páchatel'a na druhej strane s dôrazom na budúcnosť. Zakotvenie restoratívnych programov a mediácie v rámci právneho systému považujeme za základnú a neoddeliteľnú zložku, ktorá sa môže meniť, rozširovať v kauzálnosti k individuálnym potrebám a záujmom účastníkov (poškodený, páchatel') a k spáchanému trestnému činu.

Pozn.: Mediácia je alternatívnou a neautoritatívnou formou mimosúdneho riešenia sporov⁵ medzi obvineným a poškodným. Jej cieľom je spoločné hľadanie vyhovujúceho a obojstranne uspokojivého riešenia, ktorým sa zmierni, alebo zníži aktuálne existujúci konflikt prostredníctvom vzájomnej komunikácie. Vo všeobecnosti a inšpirovaní sa Odporúčaniami Rady Európy o mediácii v trestných veciach⁶, je mediácia prezentovaná ako: „*Proces, umožňujúci osobám, ktorých sa týka trestný čin, zúčastniť sa aktívne, slobodne a spôsobom zaručujúcim mlčanlivosť, na jeho riešení pod metodologickým vedením neutrálnej tretej osoby. Jeho cieľom je uľahčiť komunikáciu a podporiť vzájomnú dohodu oboch strán o pravidlách a podmienkach urovnania a ozdravenia vzťahov*“.

Tieto empirické poznatky a následná ich verifikácia so zameraním na limity systému, ktorý umožňuje ich realizáciu, sme vytvorili základnú „maticu“, čo môžeme zaradiť pod restoratívnu justíciu, v akom čase trestného konania, čo môže byť ich súčasťou a s akým predpokladaným výsledkom.

⁴ **Pozn.:** Uvedená definícia je prezentovaná vo vzťahu k PaMÚ v rámci projektu ADR, kde cieľovou skupinou boli PaMÚ. V širšom kontexte možno uviesť, že restoratívne programy je vhodné využívať už v rámci prípravného konania od vznesenia obvinenia až po rozhodnutie súdu. Sme toho názoru, že tak, ako policajt, vyšetrovateľ, prokurátor, či, môžu byť aj ďalšie dotknuté osoby veľmi významnými personami z pohľadu implementácie myšlienok a procesov restoratívnej justície atď.

⁵ **Pozn.:** V rámci projektu bolo identifikované, že pojem spor je nevhodné používať s ohľadom na už uvedené... Alternatívne riešenie súdnych sporov prostredníctvom mediácie je možné považovať za riešenie problému spočívajúci v právnej otázke, alebo s ohľadom na určité zákonné práva, povinnosti a záujmy medzi dvoma alebo viacerými stranami. Daná problematika sa vzťahuje na spory, ktoré vznikajú z občianskoprávných vzťahov, rodinnoprávných vzťahov, obchodných záväzkových vzťahov a pracovnoprávných vzťahov, prípadne sa dá aplikovať aj na cezhraničné spory, ktoré vznikajú z obdobných právnych vzťahov. Preto nie je žiaduce zamieňať mediáciu v civilných veciach, ktorá je považovaná za mimosúdnu činnosť (metódu riešenia sporu) za mediáciu v trestných veciach, pretože pri nej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich **zmluvného vzťahu, alebo iného právneho vzťahu a nie v dôsledku trestného činu. Povaha mediácie v civilných veciach predpokladá, že pri riešení sporu sú si jednotlivé strany rovné z morálneho hľadiska (nemajú pridelené role poškodený/páchatel'), často majú zodpovednosť, o ktorú je treba sa podeliť.** V protikladu uvedeného restoratívna justícia (restoratívny proces) je spojený s riešením následkov a riešení záležitostí vyplývajúcich zo **spáchaného trestného činu.**

⁶ Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach

V nadväznosti na celý koncept, ktorý sme v rámci projektu ADR, verifikovali a nastavovali, tak sme sa stotožnili v rámci platnej legislatívy s konštatovaním, **že restoratívny program** je každý program, ktorý používa restoratívne procesy a snaží sa dosiahnuť restoratívne výsledky.⁷

Restoratívny proces je každý proces, v ktorom obeť a páchateľ, prípadne aj všetci ostatní jednotlivci, alebo členovia spoločnosti postihnutí trestným činom sa spoločne aktívne zúčastňujú na riešení záležitostí vyplývajúcich z trestného činu prostredníctvom probačného a mediačného úradníka, ktorý je v pozícii mediátora pre trestné veci.⁸ Restoratívne procesy v našich podmienkach, môžu byť aplikované prostredníctvom mediácie v trestných veciach, vo vhodných prípadoch aj prostredníctvom restoratívnej konferencie. Restoratívny výsledok je v podstate dohoda, dosiahnutá v dôsledku restoratívneho procesu. Restoratívne výsledky zahŕňajú odpovede na oblasti, ako sú napr. reparácia (*odškodnenie*), reštitúcia (*dať veci do pôvodného stavu, resp. vrátenie pôvodnému majiteľovi*) a verejnoprospešná činnosť, atď., čiže sú zamerané na uspokojenie individuálnych a kolektívnych potrieb a plnenie záväzkov (dohody) zúčastnených strán a dosiahnutie znovu začlenenia obete a páchateľa do spoločnosti.

Tieto faktografické a procesné zistenia v priebehu projektu ADR sme spracovali do jednotlivých oblastí v časovom slede, t.j. od vznesenia obvinenia až po právoplatné rozhodnutie súdu.

Na základe uvedeného poznania **sme vytvorili novú obsahovú, kompetenčnú, časovú, procesnú a limitujúcu stránku možnosti realizácie programov restoratívnej justície v podmienkach Slovenskej republiky**. Neoddeliteľné a relevantné komponenty sme prostredníctvom ich obsahu a významu identifikovali nasledovne:

(1) Restoratívne programy, môžu byť aplikované v podobe, ako:

- a) mediácie v trestných veciach,
- b) restoratívne konferencie.

(2) Realizátorom jednotlivých procesov a postupov môže byť štátny zamestnanec, ktorý spĺňa kvalifikačné a kompetenčné podmienky na výkon činnosti:

- a) probačného a mediačného úradníka (môže byť aj v pozícii mediátora pre trestné veci),
- b) komediátora (spolupracujúci mediátor, probačný a mediačný úradník, alebo vedúci oddelenia probácie a mediácie, ktorí vykonával mediácie),
- c) supervízora (štátny zamestnanec, probačný a mediačný úradník s certifikátom supervízora na mediáciu).

(3) Formu realizácie mediácie v trestných veciach možno deliť na:

- a) priamu mediáciu,
- b) nepriamu mediáciu.

⁷ Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach

⁸ **Predmet a právomoc PaMÚ pri mediácii v trestných veciach** sú uvedené v zákone č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch.

(4) Mediáciu v trestných veciach a restoratívnu konferenciu možno realizovať:

- a) po vznesení obvinenia v rámci prípravného konania,
- b) po podaní obžaloby v rámci súdneho konania, alebo
- c) po právoplatnom rozhodnutí súdu (na nepodmienečný trest odňatia slobody, resp. po prepustení z výkonu trestu).

(5) V prípravnom konaní, ak ide o prečin po vznesení obvinenia v procese restoratívnej justície, jeho výsledkom môže byť:

- a) dohoda o náhrade škody za účelom dosiahnutia podmieneného zastavení trestného stíhania /§ 216 TP/,
- b) zmier /dohoda o zmieri, § 220 TP/,
- c) záznam odklonu z mediácie v trestných veciach ide o situácie, kde požiadavky poškodeného sú nadhodnotené, neprimerané, poškodená strana ma záujem, aby páchatel' bol dosúdený, poškodený v priebehu mediácie svoj súhlas väzme späť len z dôvodu, aby páchatel' bol vo väčšej miere sankcionovaný atď.; pričom páchatel' ma úprimný záujem škodu uhradiť, napr. vo výške, ako určil súdny znalec atď., *(výsledkom tohto procesu môže byť postup v intenciách ustanovenia § 216TP, kde nie je potrebný súhlas poškodenej strany)*,
- d) dohoda o náhrade škody, ide o prípady, ak výsledkom nemá byť postup podľa ods. 5, písm. a), b), c), **v prípade ak ide o zločin**, výsledkom môže byť len „Dohoda o náhrade škody⁹ – myslí sa v širšom kontexte, t.j. jej súčasťou by mali byť odpovede na oblasti, ako sú napr. reparácia (odškodnenie), reštitúcia (dať veci do pôvodného stavu, resp. vrátenie pôvodnému majiteľovi), resp. verejnoprospešná činnosť. Dohoda ako výsledok restoratívneho procesu, by mala byť zameraná na uspokojenie individuálnych a kolektívnych potrieb a plnenie záväzkov (dohody) zúčastnených strán a dosiahnutie znovu začlenenia obete a obvineného do spoločnosti.

(6) Ak bola podaná obžaloba na súd v prípade prečinu, výsledkom tohto restoratívneho procesu môže byť:

- a) dohoda o náhrade škody za účelom dosiahnutia podmieneného zastavení trestného stíhania /§ 216 TP/,
- b) zmier /dohoda o zmieri, § 220 TP/,
- c) záznam odklonu z mediácie v trestných veciach /ide o situácie, kde požiadavky poškodeného sú nadhodnotené, neprimerané, poškodená strana ma záujem, aby páchatel' bol dosúdený; v priebehu mediácie poškodená strana svoj súhlas väzme späť atď., pričom páchatel' má úprimný záujem škodu uhradiť, napr. vo výške, ako určil súdny znalec atď., *(výsledkom tohto procesu môže byť postup v intenciách ustanovenia § 216TP, kde nie je potrebný súhlas poškodenej strany)*
- d) dohoda o náhrade škody, ide o prípady, ak výsledkom nemá byť postup podľa ods. 5, písm. a), b), c), **v prípade ak ide o zločin**, výsledkom môže byť len „Dohoda o náhrade škody – myslí sa v širšom kontexte, t. j. jej súčasťou by mali byť odpovede na oblasti, ako sú napr. reparácia (odškodnenie), reštitúcia (dať veci do pôvodného stavu, resp. vrátenie pôvodnému

⁹ Zákon č. 550/2023 Z. z. § 3 ods. 1, písm. c) „uskutočňuje úkony na účely uzavretia dohody medzi poškodeným a obvineným o náhrade škody, ktorá vznikla trestným činom, alebo na účely odstránenia ujmy, ktorá vznikla trestným činom“

majiteľovi), resp. verejnoprospešná činnosť. Dohoda ako výsledok restoratívneho procesu, by mala byť zameraná na uspokojenie individuálnych a kolektívnych potrieb a plnenie záväzkov (dohody) zúčastnených strán a dosiahnutie znovu začlenenia obete a obžalovaného do spoločnosti.

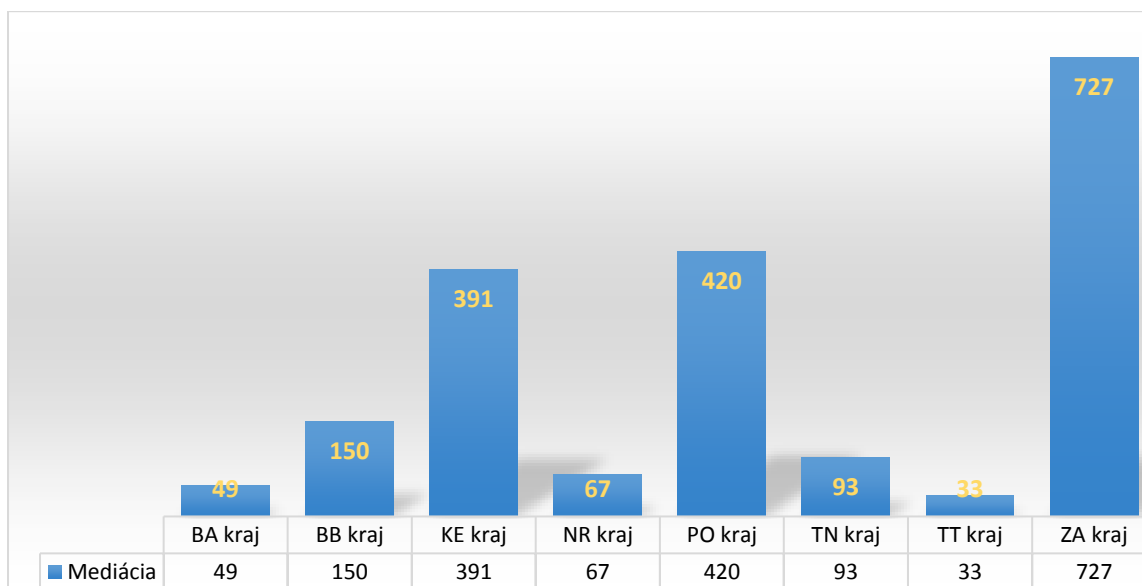
- (7) **Restoratívne programy** a ich aplikácia **po rozhodnutí súdu** môže prebiehať v prípade, ak ide prečin alebo zločin. Iniciátorom na restoratívny/facilitatívny proces môže byť obeť, alebo právoplatne odsúdený páchateľ. V týchto prípadoch nie je potrebný súhlas prokurátora, alebo súdu. Postačujúci je súhlas riaditeľa väznice z dôvodu pre vstup do väznice a predvedenie odsúdeného pred mediátora, ak je páchateľ vo výkone trestu odňatia slobody. Za veľmi dôležité považujeme, aby tento proces realizoval probačný a mediačný úradník, ktorý absolvoval špeciálne vzdelávanie pre závažnú trestnú činnosť. Dôležitým momentom pre tento proces o. i. je, aby ministerstvo spracovalo a vydalo metodiku k restoratívnemu programu, ktorý sa bude viazať na činnosť probačného a mediačného úradníka v takýchto prípadoch, vrátane návodov - ako postupovať v prípadoch po odsúdení páchateľa trestného činu (zločinu).
- (8) **V komplexe jednotlivých procesov**, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou restoratívnych programov, považujeme za nevyhnutné, aby podľa možnosti a individuálnych potrieb zúčastnených strán sa uvažovalo aj o možnosti iniciácie stretnutia s obeťou (výnimočne s páchateľom) pred ich prvým spoločným stretnutím u probačného a mediačného úradníka. Tieto stretnutia s prihliadnutím na spáchaný trestný čin, traumatizujúci a emočný dopad, potreby a možnosti zainteresovaných osôb, by mali byť realizované len v situáciách, ak PaMÚ zistil prekážku zo spisu (vyšetrovací, trestný), alebo bol na tento postup vyzvaný poškodenou stranou, prípadne jeho právnym zástupcom, atď. Uvedená forma „predmediačného stretnutia“ by mala mať výnimočný charakter, čiže nesmie nahrádzať štandardný restoratívny proces. V prípade, ak ide o zločin, závažnú trestnú činnosť, uvedený postup je opačný, t. j. v týchto prípadoch musí vždy prebiehať individuálne predmediačné stretnutie.

Projekt ADR nám prostredníctvom tejto kapitoly reaguje na ďalšie spektrum jednotlivých oblastí, od štatistických ukazovateľov cez odpovede, aký je súčasný stav v oblasti implementácie mediácie, ku kompetencii a kompetentnosti probačných a mediačných úradníkov, ich vzdelávaniu a profesionalizáciu uvedenej pozície za celé obdobie existencie inštitútu probácie a mediácie.

Okrem uvedeného sa po prvý krát zadefinovala aj oblasť restoratívnej justície, čo rozumieme pod restoratívnym programom, kedy môžeme mediáciu ako program restoratívnej justície realizovať aj pri zločinoch, v ktorých fázach trestného konania možno využiť restoratívne programy atď.

Naším projektovým záujmom nebolo len zistiť odpovede na nastolené otázky, ale aj jednotlivé problematiky spárovať a prehľadným spôsobom popísať. Tento zámer sa nám podarilo, nakoľko v aplikačnej praxi a ani v metodických usmerneniach, resp. v rôznych vedeckých a výskumných formátoch neexistuje tento spôsob vnímania a prezentovania restoratívnej justície a jej programov formou mediácie v trestných veciach. Z uvedeného poznania sme mohli poukázať na individualitu a špecifickosť každého prípadu v priebehu celého trestného konania až po právoplatné odsúdenie, resp. ukončenie trestného stíhania. Jednotlivé údaje predstavujú získané poznatky a skúsenosti,

ku ktorým sme dospeli v priebehu projektu ADR, kde v rokoch 2021 až 2022 bolo v rámci Krajského súdu Žilina pridelených 727 mediácií. (pozri Graf 2) Medzi kvalitatívne zložky nastavovania a ich verifikácie možno zaradiť aj 57 vykonaných supervízií, ktorých výsledky sa následne verifikovali aj s možnosťou ich využitia za súčasného právneho stavu. Prípady, ktoré nebolo možné aplikovať z dôvodu, že absentuje ich legislatívne ukotvenie, sme spracovali a na ich základe sme navrhli jednotlivé zmeny, napr. do Trestného zákona, Trestného poriadku, Zákona o priestupkoch a Zákona o probačných a mediačných úradníkoch atď.



Graf 2 - Komparácia počtu realizovaných mediácií za jednotlivé krajské sudy, ktoré neboli zapojené do projektu a počet mediácií KS Žilina, kde v období rokov 2021 až 2022 prebiehal projekt ADR. (Zdroj – Vlastné spracovanie; IS PMS)

2.1 PRÍPRAVNÁ FÁZA - POZÍCIA ŠPECIALISTU PRE MEDIÁCIU V TRESTNÝCH VECIACH

Analýza, zmapovanie a zhodnotenie súčasného stavu inštitútu mediácie v trestných veciach nám poskytla širšie spektrum informácií, kde sa, o. i., konštatuje, že ministerstvo nedisponuje metodikou¹⁰, ktorá by po obsahovej a vecnej stránke zjednocovala samotný proces vzdelávania PaMÚ. Tieto zistenia v prípravnej fáze projektu sme verifikovali aj prostredníctvom odboru probácie, mediácie a prevencie kriminality, ktorý nám potvrdil tento stav. V rámci prípravnej fázy sme pre objektivnosť prezentovaných zistení v oblasti vzdelávania PaMÚ (novoprijatých), oslovili formou dotazníka vedúcich PaMÚ so zámerom, aby nám priblížili aplikačnú prax, ako prebieha vzdelávanie novoprijímaných PaMÚ bez metodického usmernenia. Dotazník mal jednu vedľajšiu poloopenú otázku a tri hlavné otázky, ktoré sa členili podľa obsahu na dvadsaťdva možností výberu, t.j. ktorý stav, situácia najviac

¹⁰ Pozn.: V aplikačnej praxi sa vo vzťahu k inštitútu mediácie v trestných veciach neaplikovalo ustanovenie § 1 ods. 4 zákona 550/2003 Z. z. Ministerstvo spravodlivosti SR koncepčne a metodicky riadi a usmerňuje výkon probácie a mediácie.

korešponduje s aplikačnou praxou. Jedna otázka, ktorá bola poloopená sme nazvali vedľajšou (štvrtá v poradí), táto bola určená na zber dát vo forme návrhov, podnetov, ktoré by skvalitnili súčasný stav vzdelávania novoprijatých PaMÚ. Zámerom týchto úkonov vo vzťahu k hlbšiemu overeniu reálnej situácie sme chceli objektívne na kvalitatívnej úrovni vyhodnotiť a pomenovať situáciu, ktorá predstavuje vážnu prekážku z odborného a etického hľadiska.

Možno konštatovať, že ôsmi vedúci oddelení probácie a mediácie v rámci jednotlivých krajských súdov, sa vyjadrili ku všetkým otázkam. Z dôvodu reliability prezentovaných oblastí vzdelávania sme vybrali dve otázky, ktoré prezentujeme nasledovným spôsobom:

(1) Na prvú otázku, ktorej cieľom bolo zistiť reálny stav procesu adaptačného vzdelávania v priebehu skúšobnej doby na regionálnej a lokálnej úrovni, s dôrazom na oblasť mediácie v trestných veciach, sme získali tieto stanoviská. *(Pozn.: Každý vedúci v rámci tejto otázky si mohol vybrať jednu zo štyroch ponúknutých možností, ktorá najviac vystihuje ich aplikačnú prax, resp. na štvrtú mali priestor napísať svoj názor, skúsenosť, ktorá nevystihovala ani jednu z ponúknutých možností.)*

- a) Traja vedúci označili možnosť, že oni oblasť vzdelávania s dôrazom na mediáciu v trestných veciach aplikujú prostredníctvom metodiky, mentorom je PaMÚ, resp. vedúci oddelenia probácie a mediácie.
- b) Traja vedúci si vybrali možnosť, že obsah a spôsob vzdelávania je výlučne na mentorovi, ktorý je z radov PaMÚ (alebo na vedúcom oddelenia probácie a mediácie).
- c) Na tretiu podotázku nereagoval ani jeden vedúci, tam bola možnosť, že vzdelávanie prebieha na individuálnom prístupe mentora, bez určenia konkrétnych podmienok.
- d) Dvaja vedúci si vybrali poloopenú otázku, ktorá umožňovala inú možnosť, než bola uvedená prostredníctvom jednotlivých otázok. V jednom prípade vedúci oddelenia uviedol, že vzdelávanie sa realizuje podľa adaptačného plánu, ktorý spracuje mentor, a v druhom prípade vedúci uviedol, že postupuje podľa manuálu pre PaMÚ, ktorý bol spracovaný Ministerstvom spravodlivosti SR.

RESUMÉ

Jednotlivé zistenia potvrdili, že proces vzdelávania PaMÚ, vo vzťahu k inštitútu mediácie v trestných veciach zo strany ministerstva, nie je metodický zakotvený (neexistuje jednotná metodika). Vedúci oddelenia probácie a mediácie v dotazníku, o. i. uviedli, že vzdelávanie realizujú na základe metodiky, ktorú vydalo ministerstvo (odbor). Tento vzájomný rozpor jednotlivých vyjadrení sme riešili prostredníctvom ďalšieho spresňujúceho dotazníka č. 2, kde sme vedúcich oddelení probácie a mediácie požiadali, aby uviedli, kto je autorom jednotlivých metodík, ktoré používajú v praxi v rámci adaptačného vzdelávania u novoprijatých PaMÚ. Spätná väzba na dotazník č. 2 bola v podobe, že síce vedúci nemajú konkrétnu metodiku, ale za ňu považujú napr. „Vstup do problematiky inštitútov

*probácie a mediácie*¹¹, ktorú vydalo ministerstvo, resp. poslali fotografiu obalu publikácie, kde sa spomínala oblasť mediácie v trestných veciach, resp. prezentácie, ktoré boli súčasťou vzdelávania PaMÚ, ktoré realizovala Justičná akadémia. Dve odpovede uvádzali ako metodiku materiál, ktorý síce bol spracovaný ministerstvom v roku cca 2004 až 2005 pod názvom „Zjednotenie postupov práce probačných a mediačných úradníkov“, avšak jeho obsah nekorešponduje so súčasne platnou legislatívou, t. j. účinnou od 01.01.2006 (Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. a Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z.). Verifikáciu reálneho stavu možno formulovať tak, že metodika v tomto kontexte bola vnímaná a prezentovaná zo strany vedúcich oddelení probácie a mediácie, ako súhrn selektívnych odborných poznatkov, ktoré oni považujú za dostačujúce. Čiže v každom kraji, novoprijatý PaMÚ dostáva rôzne spektrum poznatkov, ktoré nie vždy korešpondujú s potrebami aplikačnej praxe, čím vznikajú rozdielne postupy v zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými osobami, ako aj s obeťami trestných činov. Absencia relevantných dokumentov a usmernení, ktorých cieľom je vecne a odborne zjednocovať jednotlivé postupy a intervencie formou metodík tak, aby sme dosiahli konzistentný stav s reálnymi potrebami aplikačnej praxe je z uvedeného šetrenia zrejmá a nepochybná.

Tieto poznania v rámci prípravnej fázy si vyžadovali, aby sme vypracovali základnú databázu odborných poznatkov, ktoré dokážu reflektovať na existujúci právny stav. Neoddeliteľnou súčasťou spracovaného kompilátu bola oblasť restoratívnej justície a jej programy, historické poznanie mediácie a jej metódy, proces mediácie, riešenie konfliktov v trestných veciach atď. Spracované a nastavené podklady na adaptačné vzdelávanie špecialistov – mediátorov v trestných veciach, sme nazvali „Adaptačno-vzdelávacia časť – špecialistu pre trestnú mediáciu“, (materiál mal 48 strán).¹² Samotný kompilát bol základným a súčasne aj záchranným podkladom na možnosť pracovať s novoprijatými „špecialistami“ v rámci skúšobnej/adaptačnej časti.

(2) Prostredníctvom štvrtej polootvorenej otázky sme chceli zistiť, či existujú potreby zo strany jednotlivých vedúcich v rámci rozsahu a obsahu realizovaného adaptačného procesu u novoprijatých PaMÚ s dôrazom na mediáciu v trestných veciach. Jednotlivé odpovede boli prezentované nasledovne:

- a) dvaja vedúci na túto otázku nereagovali, nemali návrhy, podnety,
- b) šiesti vedúci uviedli, že podľa nich je potrebné, aby:
 - ✓ bola spracovaná metodika a jednotný postup, prístup v tejto oblasti,
 - ✓ sa vytvorila jednotná metodika k adaptačnému vzdelávaniu, aby bol vytvorený dostatočný priestor pre mentora,
 - ✓ bola spracovaná databáza odbornej literatúry, ktorá je vhodná a potrebná pre oblasť mediácie v trestných veciach,
 - ✓ sa zrealizovalo opätovné školenie pre oblasť mediácie v trestných veciach,
 - ✓ existovali kurzy a školenia pre novoprijatých PaMÚ,
 - ✓ existoval, resp. sa nastavil systém mentoringu aj pre prípady, ak novoprijatý PaMÚ je sám na príslušnom súde (nemá kolegu v danej oblasti).

¹¹ CEHLÁR V. a kol.: 2018. Bratislava. Vydavateľstvo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Výtlačok č.1. ISBN 978-80-968833-7-0. 250ks.

¹² Vzdelávací manuál spracoval člen projektového tímu Vladimír Cehlár formou kompilátu existujúcich poznatkov, ktoré korešpondujú so súčasnou právnou úpravou.

RESUMÉ

Podnety, návrhy zo strany vedúcich oddelení probácie a mediácie možno vnímať ako absenciu základných metodických a koncepcných činností, ktoré sú dôležitým prvkom v rámci adaptačného vzdelávania novoprijatých PaMÚ z pohľadu ich kompetencií a kompetentnosti vykonávať jednotlivé procesy mediácie v trestných veciach na kvalitatívnej, profesionálnej úrovni.

Upozorňujeme, že v prípade, ak nedôjde k správne nastaveniu vzdelávania PaMÚ v priebehu skúšobnej doby (adaptačného procesu) a ponecháme to na intuitívne vzdelávanie, tak celý proces restoratívnych programov môže mať opačný, neželateľný dopad aj vo vzťahu k druhotnej viktimizácii atď. Do tohto spektra činností, ktoré sa realizovali v priebehu prípravnej fázy projektu, je podľa nás potrebné zaradiť aj proces, ktorý kontinuálne prebiehal od nastavovania výberových otázok, prípadových štúdií na pozíciu „špecialistu pre oblasť trestnej mediácie“, adaptačného vzdelávania až do ukončenia projektu ADR.¹³

Spracovaním a nastavením pravidiel a podmienok, ktoré sú dôležité v rámci výberových konaní a prípravnej, adaptačnej časti novoprijatých „špecialistov pre oblasť trestnej mediácie“ sme dosiahli stav, ktorý spĺňa základné kritériá vzdelávacieho procesu osoby¹⁴, ktorá bude vykonávať mediácie v trestných veciach.

2.1.1 ODPORÚČANIA PRE APLIKAČNÚ PRAX :

- ✓ komplexne prehodnotiť odbornú časť otázok, ktoré sú určené pre potreby výberových konaní na pozíciu PaMÚ. Do tohto komplexu je potrebné zapracovať nové prípadové štúdie tak, aby spĺňali aj možnosti interaktívnej prezentácie.
- ✓ vypracovať novú znalostnú databázu zameranú na oblasť restoratívnej justície a jej možnosti aplikácie prostredníctvom jednotlivých programov,
- ✓ spracovať metodiku so zameraním na adaptačnú fázu novoprijatých PaMÚ s možnosťami nácviku simulovaných cvičení procesu jednotlivých fáz mediácie v trestných veciach. Metodika by mala byť aplikovaná na národnej úrovni.
- ✓ pred skončením skúšobnej doby komisionálne verifikovať nielen vedomostnú, ale aj praktickú stránku zručností, ktorými by mal PaMÚ disponovať. Komisia by mala byť zložená z troch členov, predseda by mal byť vedúci oddelenia probácie a mediácie, a výber ostatných členov komisie by podľa zváženia mohol byť z radov PaMÚ, ktorí sú v štátnej službe viac než päť rokov, mentora, zástupcu z odboru mediácie a restoratívnych programov, osobného úradu, resp. podľa určenia predsedu krajského súdu.

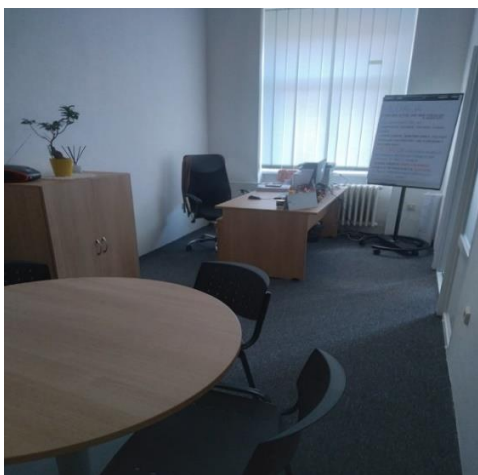
¹³ Pozn.: Ukončenie projektu ADR v procese implementácie k 31.12.2022

¹⁴ Štrasburg, 7. december 2007, CEPEJ (2007)13, Európska komisia pre efektívnosť fungovania justície. Metodické pokyny pre lepšiu implementáciu súčasného odporúčania týkajúceho sa mediácie v trestných veciach, pod kapitolu 1.7 kvalifikácia mediátorov, bod č. 20 Vzdelávacie kurzy pre mediátorov by mali zahŕňať aspoň nasledujúce prvky.

2.2 VÝSLEDKY IMPLEMENTAČNEJ ČASTI PROCESU MEDIÁCIE V TRESTNÝCH VECIACH

V predchádzajúcej podkapitole sme poukázali na aplikačné prekážky, prijaté opatrenia a návrhy na systémové kroky, ktoré posilnia implementačnú zložku restoratívnych programov.

Na základe výsledkov realizovaných činností, ktoré priamo súviseli s procesom adaptačného obdobia a ukončenia skúšobnej doby mediátorov - špecialistov a realizácie ďalšej procesnej stránky projektu ADR, sme nastavovali ďalšie administratívne a manažérske opatrenia. Medzi najvýznamnejšie možno zaradiť: spracovanie podkladov pre zmenu rozvrhov práce pre Krajský súd Žilina, Okresný súd Žilina, Okresný súd L. Mikuláš, Okresný súd Čadca, Okresný súd Martin, Okresný súd Ružomberok, Okresný súd D. Kubín a Okresný súd Námestovo, kde sa mali testovať projektové zámery. Okresný súd Prešov pred začatím projektu odstúpil, čo v písomnej podobe oznámil aj Ministerstvu spravodlivosti SR. Za ďalšie nevyhnutné činnosti možno považovať vytvorenie, resp. preorganizovanie kancelárií, ktoré budú určené na mediáciu. (*Pozri obrázok č. 1 a 2 – nové priestory na realizáciu mediácií v trestných veciach.*) Ďalej to bolo materiálne a technické vybavenie kancelárií pre výkon mediácií, kontinuálne prebiehali pracovné stretnutia s predsedami okresných súdov, ktorí sú v sídle Krajského súdu Žilina, následne to boli stretnutia s krajským prokurátorom Krajskej prokuratúry Žilina, s p. JUDr. Tomášom Baloghom a takisto aj stretnutia s jednotlivými okresnými prokurátormi. V obdobnom poradí prebiehali aj vzdelávacie aktivity, ktoré nastavovali a určovali limity spolupráce v oblasti pokynov a súhlasov na mediáciu zo strany súdov a prokuratúr. Za pozitívne v tomto smere možno vyhodnotiť pravidelné pracovné, ale aj operatívne stretnutia s krajským prokurátorom, nakoľko viac ako 80% mediácií v trestných veciach bolo realizovaných v priebehu prípravného konania.



Obrázok 1 – mediačná miestnosť
mediačná miestnosť



Obrázok 2 –

(Zdroj – Vlastné fotografie)

Súčasťou implementačnej časti projektu bola potreba reflektovať aj na poznatky, skúsenosti, ktoré vznikli v priebehu projektu ADR, (v rámci Krajskej prokuratúry v Žiline) a tie konfrontovať s postojmi a názormi iných krajských prokuratúr. Primárne nás zaujímali oblasti, kde prokuratúry poukazovali

na problém, ktorý im vzniká (bráni) postúpiť trestné veci v prípravnom konaní na mediáciu. Jedna z otázok, ktorá bola súčasťou dotazníka, zaslaného prokuratúram znela:

„Čo podľa Vás môže byť prekážkou, že trestná mediácia sa vo Vašom kraji využíva v menšej miere než v iných krajoch?“ (Otázka č. 4)

(Vyberte maximálne tri možnosti a označte ich zakrúžkovaním, resp. podčiarknutím)

- a) Je vytvorený nedostatočný časový priestor pre prokurátora, aby dával pokyny na trestnú mediáciu a vykonával ďalšie úkony s ňou súvisiace *(a o.i. aj byrokratická náročnosť procesov súvisiacich s výkonom trestnej mediácie, v porovnaní napr. skončením veci obžalobou)*.
- b) Metodické usmernenie na strane vedúceho prokurátora, ktoré bráni v realizácii trestnej mediácie, resp. nabáda k ukončeniu vecí vhodných na trestnú mediáciu iným spôsobom, bez jej využitia *a skončenie veci odklonom nie je dostatočne prezentované ako strategický cieľ prokuratúry ako celku*.
- c) Prokurátor nie je motivovaný, aby dával pokyny na trestnú mediáciu, okrem iného aj z dôvodu, že čas jej trvania sa započítava do času vybavovania NKO policajta, pričom dlhší čas vybavovania NKO môže byť negatívne hodnotený zo strany vedúcich prokurátorov.
- d) Preťaženosť probačného a mediačného úradníka, ktorý v určenej lehote nedokáže zrealizovať mediácie.
- e) Negatívna skúsenosť s postupom a realizáciou trestnej mediácie zo strany probačného a mediačného úradníka.

Iné (dopíšte)

Ako sme už uviedli, otázky v dotazníku sme nastavovali na základe vopred poznaných stanovísk, vyjadrení od prokurátorov, ktorí boli súčasťou projektu ADR, čiže túto predvýskumnú časť sme realizovali prostredníctvom riadeného rozhovoru (ďalej len „interview“). Formu otázok sme nastavili tak, aby poskytovali možnosť vyjadrenia prostredníctvom poloootvorenej otázky, celková reliabilita dotazníka je posilnená o otázky, ktoré sa v určitých situáciách obsahovo opakujú. Uvedená forma spadá medzi metódy, ktoré sa využívajú najmä pre väčší počet respondentov, čo v našom prípade boli prokurátori aj z obvodov iných krajských prokuratúr. Zámerom bolo čo v najkratšom čase získať informácie viažuce sa na využívanie mediácie v trestných veciach v rámci prípravného konania. Pred samotným formulovaním dotazníka¹⁵ sme jednotlivé otázky nastavovali ako viacdimenzionálne položky, ktoré sme vyhodnocovali separátne bez ohľadu na odpovede iných otázok, ktoré boli jeho súčasťou. Vybrané, širšie nastavené, otázky boli spresňované podotázkami, ktoré umožňovali hlbší rozmer poznania problematiky. Základným cieľom bolo zistiť, či existuje objektívna prekážka, ktorá bráni prokurátorom dávať pokyny na realizáciu mediácie v trestných veciach od vznesenia obvinenia, až po podanie obžaloby¹⁶. Cieľová skupina bola zámerným spôsobom vybraná a oslovená. Išlo o okresné prokuratúry, ktoré spadali do pôsobnosti krajských prokuratúr, pričom v rámci Slovenska najviac využívali mediácie v trestných veciach (Krajská prokuratúra Žilina, Košice, Prešov)

¹⁵ GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. UK Bratislava. 2001, 236 s. ISBN 80-223-1628-8.

¹⁶ TOMŠIK Róbert. 2017. Kvantitatívny výskum v pedagogických vedách. Úvod do metodológie a štatistického spracovania. Pedagogická fakulta UKF v Nitra. ISBN 978-80-558-1206-9.

a prokuratúry, ktoré tento inštitút využívali v minimálnej možnej miere (Krajská prokuratúra Bratislava, Trenčín).

Krajské prokuratúry boli oslovené, aby dotazník distribuovali na okresné prokuratúry, ktoré následne zasielali odpovede. Celkovo nám prišlo 197 dotazníkov zo všetkých oslovených prokuratúr, síce sme očakávali väčšiu návratnosť, ale aj napriek uvedenému, výstup považujeme za reprezentatívnu vzorku, ktorá nám môže v dostatočnej miere poskytnúť požadovanú spätnú väzbu.

Odpovede na otázku č. 4 sme zaznamenali prostredníctvom jednotlivých možností, ktoré boli zaznamenané od písmena a) až po f). Prokurátori odpovedali za jednotlivé kraje nasledovným spôsobom, (pozn.: súčasne upozorňujeme, že pri odpovedi respondenti mohli označiť maximálne tri odpovede, čiže súčet všetkých odpovedí môže byť vyšší než bol počet respondentov 197):

a) Je vytvorený nedostatočný časový priestor pre prokurátora, aby dával pokyny na trestnú mediáciu a vykonával ďalšie úkony s ňou súvisiace (a o. i. aj byrokratická náročnosť procesov súvisiacich s výkonom trestnej mediácie, v porovnaní napr. skončením veci obžalobou).

- o **uvedenú možnosť ako najviac vystihujúci stav označilo 77 prokurátorov. Z toho počtu bolo 15 z obvodu KP Trenčín a 30 z obvodu KS Bratislava, čiže viac než 45 prokurátorov z krajov, kde sa inštitút mediácie najmenej aplikuje, vnímajú problém nevyužívania mediácie v tejto podobe.**

b) Metodické usmernenie na strane vedúceho prokurátora, ktoré bráni v realizácii trestnej mediácie, resp. nabáda k skončeniu vecí vhodných na trestnú mediáciu iným spôsobom, bez jej využitia a skončenie veci odklonom nie je dostatočne prezentované ako strategický cieľ prokuratúry ako celku.

- o **uvedenú možnosť ako najviac vystihujúci stav označilo 5 prokurátorov.**

c) Prokurátor nie je motivovaný, aby dával pokyny na trestnú mediáciu, okrem iného aj z dôvodu, že čas jej trvania sa započítava do času vybavovania NKO policajta, pričom dlhší čas vybavovania NKO môže byť negatívne hodnotený zo strany vedúcich prokurátorov.

- o **uvedenú možnosť ako najviac vystihujúci stav označilo 58 prokurátorov. V tomto prípade - nebolo cieľom kategorizovať jednotlivé kraje, ale získať poznatky, ktoré môžu byť prekážkou využívania mediácie v prípravnom konaní.**

d) Preťaženosť probačného a mediačného úradníka, ktorý v určenej lehote nedokáže zrealizovať mediáciu.

- o **uvedenú možnosť ako najviac vystihujúci stav označilo spolu 35 prokurátorov.**

e) Negatívna skúsenosť s postupom a realizáciou trestnej mediácie zo strany probačného a mediačného úradníka

- o **uvedenú možnosť ako najviac vystihujúci stav označilo spolu 0 prokurátorov.**

f) Iné (dopíšte)

- o **uvedenú možnosť ako najviac vystihujúci stav využilo 40 prokurátorov. Všetko závisí od profesionality a prístupu prokurátora, v troch prípadoch respondenti označili otázky a), b) a c) za nezmysel, ide o byrokratickú náročnosť využívať inštitút mediácie, nedostatky vidia pri**

rozhodovaní o podmienkach zastavení trestného stíhania podľa § 216 TP a o neosvedčení sa, musia pokračovať v podávaní obžaloby, vec už mohli mať ukončenú, ďalšia nadpráca pre prokurátora atď.

Otázka, ktorá bola v dotazníku označená pod poradovým číslom 5, nám poskytla spätnú väzbu, ako oni vnímajú možnú zmenu, ak by mediácie vykonával špecialista pre mediáciu v trestných veciach.

Odpoveď typu, že sa tým nič nezmení označilo 41 prokurátorov najmä z okresov, kde inštitút mediácie využívajú v minimálne novej miere. V 77 prípadoch, prokurátori označili pozitívne túto možnosť, že špecializácia bude garantovať efektívnejší a profesionálnejší proces trestnej mediácie a 57 prokurátorov uviedlo, že dôjde len ku kozmetickým zmenám.

RESUMÉ – VÝSTUP Z IMPLEMENTAČNÝCH POZNATKOV

Prostredníctvom dotazníku sme získali množstvo dát, ktoré budeme naďalej využívať pri nastavovaní jednotlivých postupov v rámci implementácie restoratívnych programov.

Zistili sme, že prokurátori mediáciu v trestných veciach v značnej miere vnímajú cez prizmu možnosti rýchleho ukončenia trestnej veci, ale len v situáciách, ak výsledkom je dohoda o zmieri.

V prípade, ak mediácia, kde poškodený a obvinený spísali dohodu v podobe, že sú splnené podmienky len pre možnosť podmienkového zastavenia trestného stíhania, prokurátor tento stav prijíma ako záťaž, nakoľko sa teoreticky môže stať, že páchateľ sa nemusí osvedčiť v priebehu skúšobnej doby z viacerých dôvodov, napr. nesplní podmienky dohody a prevzatého záväzku vo vzťahu k poškodenému atď. Aj tento poznatok z praxe nám sčasti poskytuje spätnú väzbu, prečo pokyny prokurátora na mediáciu smerujú k spôsobu a výsledku mediácie, čo ich vedie k tomu, že určujú, akým spôsobom má PaMÚ ukončiť mediáciu.

Výnimku tvoria prípady, ak ide o mladistvého páchateľa, v týchto situáciách je akceptovaná možnosť ukončenie mediácie, ktorej výsledkom je dohoda o možnosti ukončenia trestnej veci prostredníctvom podmienkového zastavenia trestného stíhania s uložením skúšobnej doby (§ 216 TP).

VÝSLEDKY TESTOVACEJ HYPOTÉZY (PODKAPITLY Č. 4)

Na dosiahnutie odpovede na testovaciu Hypotézu podaktivity č. 4, „či možno probáciu a mediáciu vnímať ako dve odlišné pracovné metódy práce PaMÚ“, sme sa rozhodli realizovať prostredníctvom troch testovacích (výskumno-testovacích) nástrojov:

a) prvý bol realizovaný deskriptívne prostredníctvom analýzy a syntézy opisu činností PaMÚ. Jednotlivé opisy boli vyžiadané od vedúcich oddelení probácie a mediácie. Možno konštatovať, že jednotlivé opisy štátnozamestnaneckých miest v rámci Slovenskej republiky sú v niektorých oblastiach odlišné, ale obsahovo vo vzťahu k inštitútu mediácie a probácie sa vo väčšine bodov prelínajú, napr. „zabezpečuje výkon odborných a špecializovaných činností v oblasti probácie, mediácie,

elektronického monitoringu a alternatívnych trestov. Aplikuje programy zaobchádzania zamerané na riziko recidívy za účelom minimalizovania rizikových faktorov u odsúdených osôb. Koordinuje a zabezpečuje činnosti spojené s inštitútom predbežného šetrenia a analyzuje získané poznatky, ktoré sú súčasťou správ pre súd, prokuratúru, alebo Zbor väzenskej a justičnej stráže SR. V rámci procesu trestnej mediácie aplikuje vhodné formy a metódy, ktorých základom je facilitatívny, nestranný a neutrálny prístup ku všetkým účastníkom mediáčného stretnutia.“

Z uvedeného všeobecného zhrnutia je zrejmé, že ide o dve diametrálne odlišné metódy práce, ktoré sú determinované v prípade probácie právoplatným a vykonateľným rozhodnutím súdu alebo prokurátora.

b) v druhom prípade išlo o komparáciu jednotlivých postupov, prístupov a procesov, ktoré realizuje PaMÚ v priebehu probácie a v rámci procesu mediácie v trestných veciach. Išlo najmä o odlišnosti, ktoré podľa nás majú zásadný charakter pri práci s klientom.

V prípade, ak ide o probáciu, tak v týchto situáciách k PaMÚ neprihádza probant (obv., ods.) dobrovoľne, že by hľadal pomoc, alebo radu. Naopak, väčšina prichádza, pretože mu to tak nariadil súd, prokurátor svojím rozhodnutím s tým, že ak nebude plniť ich rozhodnutia, môže to mať za následok napr. premenu trestu na nepodmienečný trest, resp. súd môže rozhodnúť, že sa neosvedčí v skúšobnej dobe z dôvodu, že neplnil uložené povinnosti a obmedzenia, atď. V týchto, ale aj v ďalších prípadoch inštitútu probácie, PaMÚ využíva efektívne zručnosti, ktoré podporujú cielený výsledok so zameraním na zmenu správania, inými slovami, ide o návrat správania v súlade so zákonom. Medzi ďalšie oblasti, ktorými sa zaoberá PaMÚ v probácii je model riziko – potreba – responzivita, desistenciou, probačným plánom, resp. programom, nastavovanie krátkodobého a dlhodobého cieľa, zabezpečenie a realizácia trestu domáceho väzenia, trestu povinnej práce, vedie motivačné pohovory, rozhovory a dĺžka doby je v porovnaní s mediáciou, napr. 3r., pri treste domáceho väzenia 4r. atď.

V prípade, ak ide o mediáciu, tam sa stretávame s opačným spôsobom prístupu, a to z dôvodu, že mediácia a restoratívne programy sú zamerané na báze dobrovoľnosti pre všetky zúčastnené strany. Poškodený, ale aj páchatel', môže v ktorejkoľvek fáze mediácie svoj súhlas vziať späť a ukončiť mediáciu. Avšak v probácii obvinený, odsúdený nemá takéto právo, možnosť rozhodovania. Pri mediácii sa PaMÚ (mediátor) stretáva aj s poškodenou stranou a páchatel'om. Ide o proces, kde súd, resp. prokurátor ešte nerozhodol. Celý proces s účastníkmi mediácie je vedený nestranným a neutrálnym spôsobom, mediátor je len sprostredkovateľom, facilitátorom potrieb, záujmov a postojov. Výsledkom dohody je konsenzus, kde v prípade probácie ide už o rozhodnutie autority (súdu). Je potrebné dodať, že pri mediácii a restoratívnych programoch páchatel' preberá sám a dobrovoľne zodpovednosť za svoje konanie, a súčasne aj povinnosti a záväzky vo vzťahu k poškodenej strane. Tieto, ale aj ďalšie prístupy a postupy PaMÚ, ktoré realizuje vo vzťahu k inštitútu probácie a mediácie, sú svojím rozsahom, obsahom a procesným prístupom v antagonistickom postavení. Probácia je zameraná na výsledok a mediácia je zameraná na proces, probácia je zameraná na zmenu správania, nápravu a mediácia je zameraná na proces s cieľom - veci dať do pôvodného stavu, pokiaľ to situácia dovoľuje, resp. zmierniť negatívny dopad trestného činu na poškodeného.

Výsledkom mediačného procesu (restoratívneho programu), okrem už uvedeného, je uspokojenie individuálnych a kolektívnych potrieb a plnenie záväzkov (dohody) strán a dosiahnutie znovu začlenenia obete a páchatela do spoločnosti. Výsledkom mediácie môže byť podmienené zastavenie trestného stíhania v priebehu prípravného konania, alebo zmier.

c) v treťom prípade išlo o realizáciu interview, ktoré sme uskutočnili v počiatočnej fáze samotnej realizácie projektu ADR, t.j. v treťom mesiaci jeho implementácie a následne po uplynutí ôsmich mesiacov bolo zrealizované identické interview s tou istou skupinou respondentov. Tento časový úsek sme považovali za dostatočný, aby sme mohli získať spätnú väzbu (relevantné postoje, názory) pre potreby možnosti konfrontácie s poznatkami, ktoré sme nadobudli ešte v rámci prvého interview. Cieľovou skupinou boli PaMÚ a špecialisti pre mediáciu v trestných veciach za Krajský súd Žilina, kde sa národný projekt ADR realizoval. Získané poznatky možno rozdeliť do dvoch časových úsekov, z pohľadu ich osobných skúsenosti s výkonom probácie a mediácie, a následne po oddelení probácie od mediácie a implementácii restoratívnych programov. To znamená, že po prvých troch mesiacoch realizácie projektu ADR, PaMÚ, ktorým sa inštitút mediácie odobral a vykonávali len probácie uvádzali, že oni v podstate nemajú problém s tým, aby jedna osoba vykonávala probácie a mediácie, toto uviedlo cca 90% opýtaných PaMÚ. Po ôsmich mesiacoch realizácie projektu sa opätovne zrealizovalo interview s tými istými PaMÚ s rovnakými zámerom. Chceme dodať, že v poradí druhé interview bolo zrealizované až po metodologickej porade (mítingu), na ktorom sa zúčastnili PaMÚ spoločne so špecialistami pre trestnú mediáciu. Na pracovnom stretnutí boli oboznámení s jednotlivými výstupmi z projektu ADR s akcentom na oblasť restoratívnych programov, na sprecizovanie jednotlivých procesov mediácie, ako realizovať mediácie pri väčšom počte účastníkov, atď. Po tomto oboznámení s dosiahnutými výsledkami, bola opätovne položená otázka PaMÚ, či by mali záujem v prezentovanej podobe a s odstupom času vykonávať inštitút probácie a mediácie v jednej osobe. Ich odpovede možno prezentovať v tejto podobe: že nové nastavenie je lepšie, nakoľko vykonávajú len probáciu; majú po dlhej dobe viac času na probačnú činnosť, komunikáciu s probantom a obeťou, ak by realizovali probácie a mediácie, nemohli by zabezpečiť realizáciu jednotlivých programov zaobchádzania zameraných na mieru rizika, mieru rizika recidívy atď.; oblasť mediácie vo formáte restoratívneho programu si vyžaduje dôkladnejšiu prácu, ktorá je náročná na čas; za celé obdobie, ako realizujú len probácie u nich nedochádza k častým zmenám termínov, ktoré museli realizovať v súvislosti s mediáciou, išlo o prípady, že na mediáciu sa nemohol dostaviť poškodený, zákonný zástupca, museli určovať náhradný termín, čo malo za následok, že náhradné termíny boli v kolízii s inštitútom predbežného šetrenia, nastavovania monitoringu, ale aj bežných úkonov, ktoré si vyžadovali tresty nespojené s odňatím slobody. Vo všeobecnej rovine len konštatovali, že pri súčasnom nastavení probácie a mediácie, by jednotlivé procesy už nezvládli v požadovanej miere realizovať v praxi, atď. Tento koncept získavania poznatkov z aplikačnej praxe nám potvrdil hypotézu, že kvalitatívna stránka procesu trestnej mediácie, je determinovaná časovou a odbornou náročnosťou. V tomto prípade až 100% opýtaných PaMÚ konštatovalo, že by už nechceli vykonávať probáciu a mediáciu spoločne v pozícii PaMÚ. Na podotázku, ak by im bola daná možnosť výberu, či by radšej vykonávali probácie alebo mediácie, ich reakcie (odpovede) boli rôzne. Za súčasne nastavených projektových podmienok, by presná polovica opýtaných PaMÚ mala záujem naďalej vykonávať probácie a druhá polovica konštatovala, ak by mali možnosť, tak by sa rozhodli pre mediácie, nakoľko nastavený koncept ich oslovil po odbornej a vecnej stránke.

RESUMÉ

Hľadanie odpovede na testovaciu Hypotézu podaktivity č. 4, „*či možno probáciu a mediáciu vnímať ako dve odlišné pracovné metódy práce PaMÚ*“, môžeme zhrnúť do nasledovného výstupu.

V prípade, ak PaMÚ má probácie aj mediácie vykonávať v jednej osobe, tak kvalitatívna stránka procesu bude determinovaná iným postom (rolou), ktorá je nevyhnutná pre jednotlivé inštitúty.

Mandát PaMÚ, ktorý vykonáva probácie a mandát PaMÚ, ktorý vykonáva len mediácie je a bude vždy odlišný, t.j. v antagonistickom postavení.

Na základe toho možno konštatovať, že: „*Probácia je založená na právnom mandáte. Ľudia nechodia k probačnému úradníkovi sami od seba. Sú k nemu „donútení“ ísť na základe súdneho rozhodnutia. Toto znamená najmenej dve veci. Motivácia pre to, aby páchateľ spolupracoval s probačným úradníkom, je aspoň čiastočne z vonku. Je to súd, ktorý rozhodol, že existuje problém, ktorý automaticky neznamena, že toto uvedomenie existuje aj v hlave obvineného. Motivácia a stimulovanie obvineného budú teda pre PaMÚ kľúčovými prvkami. Schopnosti motivovať nie sú nevyhnutnými len v záujme stimulovať obvineného, aby rešpektoval uložené podmienky, ale aby aj robil niečo s problémami svojho života. Na druhej strane, táto väzba na justičný systém dáva PaMÚ zvláštnu pozíciu, ktorá nielen ovplyvňuje vzťah medzi ním a obvineným (odsúdeným), ale aj vzťah medzi ním a kompetentným, alebo rozhodovacím orgánom. PaMÚ má napriek tomu zvláštnu rolu, pretože sleduje osobu a dozerá na to, aby sa plnili povinnosti a podmienky dané probantovi rozsudkom. **Toto je úplne iná rola, ako je rola PaMÚ v pozícii mediátora.***“

Hlavnou úlohou mediátora je vytvorenie prostredia istoty a úcty voči zainteresovaným stranám a aby sa tento pocit preniesol aj na vzťahy medzi stranami, a tým sa pomohlo odbúrať ich stiesnenosť a obranný postoj. Môžeme konštatovať, že preukazovanie vzájomného rešpektu medzi zainteresovanými stranami (alebo ich okolím) v konkrétnych situáciách mediácie, má za následok neočakávané závažné zvraty v myslení. To sú tie momenty, o ktorých sa hovorí ako o „uzdravovaní“ a oslobodzovaní. Nanešťastie, toto sa nedá zorganizovať, dajú sa len vytvoriť priaznivé podmienky.

Mediácia je restoratívnym programom¹⁷, kde PaMÚ, v roli mediátora, je vnímaný ako „neutrálna tretia strana“, ale jeho úlohou je podporovať strany a uľahčovať ich vzájomnú interakciu. Metóda mediácie by mala byť zameraná na uľahčovanie komunikácie medzi ľuďmi. Mediátor je predovšetkým odborník z oblasti komunikácie. Dodržiava základné princípy mediácie v podobe, že ide o dobrovoľnú účasť obvineného a poškodeného. Ďalším jasným princípom je dôvernosc informácii (mlčanlivosť), pričom mediátor vystupuje a koná v pozícii neutrálnej osoby (ne-utrum, ani jeden z nich), to znamená, že mediátor nemôže pracovať v prospech jednej strany. V každom prípade sú zainteresovaní iní ľudia so svojimi vlastnými osobnostnými pocitmi a vnímaniami, a teda každý prípad je jedinečný. Berúc toto do úvahy, mediátor by si mal na každé stretnutie rezervovať istý čas a nemal by si plánovať veľa stretnutí v jeden deň. Mal by byť „duševne k dispozícii“ pre účastníkov mediácie (pozn. nemal by riešiť počas mediácie napr. elektronický monitoring, probácie atď.). Priebeh stretnutia nemôže pripravovať

¹⁷ **Pozri:** Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach

len mediátor. Stretnutie by malo byť otvorené pre riešenie rôznych, aj neočakávaných otázok a potrieb zo strany poškodeného a páchatela. Keď je mediátor príliš zaneprázdnený, vyrušovaný, nemôže sa riadne sústrediť na počúvanie klienta. To, čo sa zo začiatku zdá celkom nepodstatné a nedôležité, je často kľúčom pre pochopenie druhej strany atď.

2.2.1 ODPORÚČANIE PRE APLIKAČNÚ PRAX

Okrem prezentovaných poznatkov možno konštatovať, že je potrebné vziať do úvahy odlišnú povahu probácie a mediácie, ich odlišná organizácia činnosti oboch funkcií by mala byť predmetom ďalšieho nastavovania inštitútov probácie a mediácie. Preto sme toho názoru, že probácia a mediácia by mala byť vnímaná a prezentovaná ako dve odlišné pracovné metódy zaoberajúce sa trestnými činmi. Obe modalitty vyžadujú odlišné profesionálne zručnosti a postoje, čo sa nám v rámci projektu ADR potvrdilo. Preto je nevyhnutné vnímať a narábať s inštitútmi probácie a mediácie ako so zásadne odlišnými inštitútmi s rozličnou povahou. Mediáciu je „potrebné“ vnímať ako službu, ktorá je poskytovaná obeti a páchatelovi na základe dobrovoľnej účasti a prísnej dôverylosti. Probácia sa týka opatrení uložených páchatelovi prokurátorom alebo súdom, a tam dobrovoľná účasť a prísna dôverynosť je limitovaná stanovenými podmienkami! Fakt, že tá istá osoba v podobe PaMÚ má vykonávať mediáciu aj probáciu môže evidentne viesť ku konfliktu postojov, ale aj intrapersonálnemu, resp. interpersonálnemu konfliktu, čo môže mať za následok neprofesionálne reagovania a premostenia z pozície viac direktívnej (kontrolnej) do role nestrannej, neutrálnej, čo môže mať negatívne dopady aj vo vzťahu k poškodeným (obetiam) a viesť k druhotnej viktimizácii.

2.3 VERIFIKÁCIA PROCESU MEDIÁCIE V TRESTNÝCH VECIACH

Zámerom projektu ADR z implementačného hľadiska bolo o. i. získať poznatky z celého procesu jej realizácie, t.j. od pridelenia prípadu až po spracovanie záverečnej správy pre prokurátora, alebo sudcu. Pri implementácii zákona č. 550/2003 Z. z. sa realizoval v rokoch 2008 až 2009 proces (viď. Projekt SK06/IB/JH/02/TL), ktorý bol prezentovaný prostredníctvom jednotlivých fáz. Naším cieľom bolo zrealizovať komparáciu zaužívaného procesu mediácie z roku 2008 až 2009, ktorý doposiaľ nebol nikým verifikovaný, resp. upravovaný, ani ako vzdelávacia aktivita pre probačných a mediačných úradníkov. Ide o štandardnú techniku, ktorá je súčasťou celého procesu mediácie.

2.3.1 FÁZY MEDIÁCIE V TRESTNÝCH VECIACH, KTORÉ BOLI PREZENTOVANÉ ZÁSTUPCAMI BELGICKA (2008)

- 1. fáza** - pridelenie mediácie,
- 2. fáza** - naštudovanie spisu, nadviazanie kontaktu,
- 3. fáza** - úvod mediačného stretnutia, vytvorenie pocitu dôvery, pozitívna atmosféra, základné pravidlá, poučenie, súhlas k mediácii,
- 4. fáza** - aktívne počúvanie, neprerušený čas strán, pochopiť problém, požiadavky obidvoch strán, poznať ich pocity, obavy, hodnoty, postoje, odhaliť skryté záujmy a potreby každej strany, zaznamenávať oblasti zhody, nezhody,
- 5. fáza** - strany sa navzájom počúvajú, snaha o pochopenie, budovanie premostenia,
- 6. fáza** - spoločné hľadanie možností, sporné strany spolupracujú, hľadajú sa možné alternatívy,
- 7. fáza** - rozpracovanie vybraných riešení, tvorba dohody,
- 8. fáza** - spracovanie dohody; možné vyústenia mediácie, záver.

2.3.2 FÁZY MEDIÁCIE V TRESTNÝCH VECIACH S AKCENTOM NA RESTORATÍVNY PROGRAM (BOLI VYTVORENÉ AKO SÚČASŤ PROCESU - PROJEKTU ADR, 2021 - 2022)

Medzi ďalšie významne výstupy z projektu ADR môžeme zaradiť aj verifikáciu jednotlivých fáz procesu mediácie, ako restoratívneho programu, ktorého cieľom bolo deskriptívne prezentovať špecifiká mediácie a jej limity.

Jednotlivé fázy mediácie boli zaznamenávané a následne konzultované v priebehu projektu ADR so špecialistami pre mediácie v trestných veciach. Z celkového počtu zrealizovaných supervízií bolo približne 70% realizovaných počas mediácie a 30% supervízií prebiehali pred, alebo po vykonanej mediácii. Na základe takto získaných empirických poznatkov sme vytvorili schému, ktorá v súčasnosti prezentuje najčastejšie využívané postupy v rámci mediácie v trestných veciach.

2.3.3 SCHÉMA RESTORATÍVNEHO PROGRAMU MEDIÁCIE V TRESTNÝCH VECIACH PROSTREDNÍCTVOM JEDNOTLIVÝCH FÁZ¹⁸

Prvá fáza – aktivačná

Aktivačnú, alebo predmediačnú činnosť realizuje probačný a mediačný úradník (ďalej len „mediátor“) po pridelení prípadu v informačnom systéme probačnej a mediačnej služby (ďalej len „IS PMS“). Jednotlivé postupy a činnosti realizované mediátorom pred prvým stretnutím s účastníkmi mediácie, možno v širšom kontexte zaradiť do kategórie odborných, znalostných a administratívnych postupov. Cieľom a obsahom jednotlivých činností je analýza a sumarizácia relevantných dát a poznatkov o účastníkoch mediácie (obvinenej a poškodenej osobe) v podobe, ktorá umožní, napr.: naštudovanie prípadu (vyšetrovacieho, resp. trestného spisu, alebo záznamov dostupných po vznesení obvinenia atď.), verifikáciu a identifikáciu individuálnych potrieb, nárokov, požiadaviek, záujmov, možností, podmienok a predpokladov pre možnosť realizácie mediácie a kontaktných údajov za účelom predvolania, atď. V priebehu tejto fázy, mediátor podľa individuálnych zistení vyhodnocuje možné, alebo už existujúce prekážky, vrátane rizík, ktoré je potrebné vyriešiť, resp. odkomunikovať ešte pred prvým spoločným mediačným stretnutím. Tento spôsob prístupu pred každou mediáciou analyzuje a vyhodnocuje mediátor aj s akcentom k druhej viktimizácii a individuálnym potrebám poškodenej strany (obete).

Mediátor v tomto procese zabezpečí najmä:

a) **Zaevidovanie prípadu mediácie do IS PMS** – vytvorenie mediačného spisu (aj v elektronickej podobe) s pridelením spisovej značky a vykonanie všetkých nevyhnutných činností vo vzťahu k pokynu, žiadosti na mediáciu a zaevidovaniu dokumentov, ktoré sú relevantné pre ďalší mediačný proces.

b) **Naštudovanie prípadu** (vyšetrovacieho/súdneho spisu) – ide o vecné zaznamenanie relevantných poznatkov, ktoré sú dostupné vo vyšetrovacom/súdnom spise o obvinenom, poškodenom, splnomocnencovi, tlmočníkovi, sociálnom kurátorovi a ďalších účastníkoch, a to v rozsahu, napr. adresa trvalého pobytu, adresa na doručovanie písomnosti, telefóny a e-mailový kontakt, zamestnanie, štátna príslušnosť atď.; ale aj fakty o skutku, škode, potrebách, možnostiach a limitoch poškodeného i obvineného. Kvalitný záznam v tomto štádiu je dôležitý pre nastavenie ďalšieho postupu mediátora. Zámerom je, aby mediátor v prípravnej fáze mediácie dokázal flexibilne reagovať, napr. na spôsob predvolávania účastníkov mediácie, ak ide o väčší počet poškodených/obvinených a nastavenie vhodného času (kde sa prihliada na predpokladané poradie atď.), ako i na nastavenie termínu prvého stretnutia u mediátora atď. Tieto, ale aj ďalšie poznatky

¹⁸ Autorom prezentovanej schémy (jednotlivých fáz) restoratívneho programu mediácie v trestných veciach je PhDr. Vladimír Cehlár, PhD., člen realizačného tímu projektu ADR.

sa v písomnej forme zaznamenávajú v dokumente s názvom „Záznam z preštudovania spisu,“ ktorý sa nachádza v IS PMS. Ide o povinnú časť, ktorú mediátor musí spracovať.

c) **Predvolanie účastníkov mediácie** – možno realizovať dvoma spôsobmi, a to telefonicky, alebo písomne. Spravidla na základe získaných poznatkov „zo záznamu z preštudovania spisu“, mediálny úradník zabezpečí predvolanie účastníkov telefonickou formou. V individuálnych prípadoch, ak mediátor nemá telefonický kontakt, resp. ak predvolávaná osoba nereaguje na telefónne predvolanie, mediátor zabezpečí predvolanie písomnou formou. Tento spôsob písomného predvolania sa odporúča aj pri väčšom počte účastníkov. Ak ide o telefonické predvolanie, mediátor vyplní údaje v IS PMS v dokumente „Úradný záznam z telefonického predvolania“. Pri telefonickom spôsobe predvolávania sa spravidla ako prvý kontaktuje obvinený a až následne poškodený. V prípadoch osobitného zreteľa, uvedené poradie neplatí, ak poškodený do zápisnice u vyšetrovateľa sa vyjadril, že nesúhlasí s možnosťou realizácie mediácie v trestných veciach, resp. nesúhlasí s možným postupom v intenciách ustanovení § 216 alebo 220 Trestného poriadku, alebo tento spôsob ako prvý inicioval poškodený, resp. jeho splnomocnenec atď. Štruktúra a obsah telefonického predvolania by mala spĺňať všetky atribúty nestrannosti, neutrality, kde predvolávaná osoba po verifikácii, či je dotknutou osobou je v krátkosti oboznámená so skutočnosťami, ktoré by mala vedieť ešte pred tým, ako potvrdí/nepotvrdí svoju účasť. Pozor (!), toto nie je komunikačný kanál na riešenie procesných vecí a nenahrádza jednotlivé fázy mediácie.

d) **Lustrácia** – môže byť zrealizovaná aj kontinuálne s naštudovaním prípadu, ak zo spisového materiálu sú pochybnosti o adrese na doručenie predvolania; lustrácia v sociálnej poisťovni sa realizuje, iba ak si to situácia prípadu vyžaduje atď.

2.3.4 ZISTENIA A ODPORÚČANIA PRE APLIKAČNÚ PRAX

V rámci projektu a vykonaných supervízií sme zistili, že pre aplikačnú prax bude pragmatické, ak v priebehu „Prvej fázy“ sa začne kontinuálne uvažovať nad možnosťami a potrebami nastavovania organizačných a bezpečnostných činností, ktoré môžu existovať, resp. vzniknúť už v úvode „Druhej fázy“ procesu mediácie v trestných veciach (ďalej len „mediácia“).

Preto považujeme za vhodné, aby sa mediátor v prvej fáze zaoberal o. i. aj otázkou, ako bude organizovať jednotlivé činnosti a procesy v prípade, ak na mediáciu bol predvolaný väčší počet účastníkov, resp. ak z dostupných poznatkov (po naštudovaní prípadu, spisu, žiadosti poškodenej strany atď.) možno usúdiť, že daný prípad si vyžaduje, aby mediáciu viedli (pri väčšom počte účastníkov) dvaja mediátori. Cílené párové zloženie mediátorov (žena, muž) sa odporúča v prípadoch, ak v procese mediácie chceme udržať väčšiu rovnováhu, posilniť pocit nestrannosti a neutrality. Ide o prípady, kde bol spáchaný trestný čin, napr.: ublíženie na zdraví, nebezpečné prenasledovanie, nebezpečné elektronické obťažovanie, nebezpečné vyhrážanie atď. Účastníkmi týchto mediácií v rámci zrealizovaných stretnutí boli páry, ako manželia, resp. už rozvedení, alebo v prebiehajúcom rozvodovom konaní, druh a družka, páry ktoré sa rozišli v priebehu štúdia na vysokej škole, atď.

V projekte sa nám potvrdilo, ak mediáciu realizovali dvaja mediátori v párovom zložení žena a muž, tak proces mediácie bol dôstojnejší, strany vo väčšej miere prehodovali svoje správanie a konanie,

minimalizovali sa skryté záujmy a účastníci dokázali vo väčšej miere akceptovať potreby a záujmy druhej strany. Taktiež lepšie formulovali a nastavovali si vzájomné pravidlá do budúcnosti a nemali tendenciu sa vracieť späť, čím konfliktný stav strácal na svojej intenzite (minimalizovali sa negatívne vzorce správania).

Súčasťou tejto prvej fázy okrem uvedeného, by mala byť aj príprava na nastavenie pravidiel a postupov, ktoré si vyžadujú situácie, ak na mediáciu je predvolaný väčší počet účastníkov. V tomto prípade nejde o mediáciu realizovanú v párovom zložení, ako sme už uviedli v predchádzajúcej časti, ale aby sme nastavili určitý druh rovnováhy a predchádzali predsudkom typu („ved' jasne, ženy držia vždy spolu, ale platí to aj v opačnom postavení“). Zámerom pri väčšom počte účastníkov mediácie je vytvoriť komfortnejšie prostredie a podmienky celého procesu mediácie v trestných veciach vo vzťahu k účastníkom, ale aj mediátorom a tým znižovať existujúce napätie.

Prax nám potvrdila, že prvotná príprava a nastavovanie organizačného manažmentu a pravidiel aj so zástupcami justičnej stráže, napr. v spôsobe predvádzania (vstupu do priestorov súdu, kde sa mediácia bude realizovať), ako i vo vzťahu k nastaveniu poradia jednotlivých účastníkov tak, aby nedošlo k narušeniu bežného chodu a bezpečnosti ostatných účastníkov, ktorí sa nachádzajú v priestoroch súdu, je veľmi dôležitá.

Ak ide o mediátora, ktorý zabezpečuje výkon mediácie vo viacerých obvodoch (pracoviskách jednotlivých súdov), ukázala sa ako najvhodnejšia forma prípravy, ak mediátor zasiela termín konania mediácie na príslušný súd so základnými údajmi jednotlivých účastníkov. Pričom jednotlivým adresátom sa oznam zasiela v nadväznosti na základe vopred dohodnutých pravidiel s príslušnými súdmi, pracoviskami. Ako sme už uviedli, relevantným ukazovateľom je v tomto prípade manažment plánovania a organizovania. Aplikačná prax nám potvrdila, že ak mediátor podcenil prvú fázu a na pojednávanie sa nepripravil dostatočne, tak dochádza v priebehu samotného procesu mediácie k jeho narušeniu. Pretože namiesto načúvaniu (aktívneho počúvania) zúčastnených strán sa mediátor zaoberá sám sebou, stráca nad celou situáciou kontrolu a dochádza ku komunikačným zlyhaniam, čo následne účastníci mediácie často vnímajú negatívne. Tento stav – poznanie v procese mediácie zo strany účastníka je vnímané ako nezáujem zo strany mediátora, ktorý prechádza postupne do pocitu jeho straty nestrannosti a neutrálnosti. Uvedený spôsob komunikácie (nekomunikácie) zo strany mediátora, môže mať negatívny dopad aj na reálnu možnosť dosiahnuť dohodu medzi poškodeným a páchatelom trestného činu.

V tom momente (reálnom procese) sa stáva, že mediátor z pozície nestrannej a neutrálnej osoby prechádza skôr do „direktívnej pozície“, ktorá ho do určitej miery „chráni“, kde sa „on“ cíti bezpečnejšie. Tento stav správania a konania mediátora je na úkor ostatných účastníkov mediácie, ktorí sa môžu cítiť oklamaní v porovnaní s tým, ako boli v úvode poučení, čo je mediácia a ako prebieha jej proces.

Pozn.: Na základe týchto získaných aplikačných poznatkov z projektu dávame na zváženie (s prihliadnutím na reálne kapacity mediátorov), aby mediácie pri väčšom počte účastníkov sa realizovali vo dvojici, formou komediácie (kooperujúcimi mediátormi).

DRUHÁ FÁZA – PRVÉ MEDIAČNÉ STRETNUTIE

Zhrnutie, čo je prospešné a čo je kontraproduktívne (výstup z projektových zistení)

Prvé stretnutie mediátora s účastníkmi mediácie sa z viacerých hľadísk považuje za pomerne dôležitý proces, kde sa začínajú formovať prvotné „nastavenia“, ako by mohla mediácia prebiehať. V prípade, ak sa táto fáza jednotlivých činností podcení zo strany mediátora, môže to negatívne ovplyvniť jednotlivých účastníkov, ale aj celý proces mediácie. Preto, vytvorenie pozitívnej, bezpečnej a komfortnej atmosféry pre účastníkov mediácie je dôležitým a základným faktorom na to, aby sme dokázali riešiť konfliktné situácie, ktoré sa pri príchode k mediátorovi nachádzajú v rôznych „fázach, úrovniach konfliktu“.

Pri prvom stretnutí, o. i. mediátor zabezpečí u účastníkov mediácie - overenie totožnosti, poučenie, získanie súhlasu k mediácii, vyhlásenie obvineného, že spáchal skutok, nastavenie a odsúhlasenie pravidiel, prezentáciu skutku ktorým vznikol konfliktný stav, pochopenie problémovej oblasti, identifikáciu a pomenovanie pocitov, obáv a postojov účastníkov mediácie v trestných veciach, atď.

V rámci zrealizovaných supervízií pred, počas a po mediácii sme v tejto oblasti dospeli k záveru, že dochádza k disproporcii medzi tým, čo sa od mediátora očakáva, a čo reálne v aplikačnej praxi realizuje. Tento druh poznania nám umožňuje, aby sme upozornili na základné faktory, ktoré môžu významným spôsobom pozitívne nastaviť ďalší proces mediácie v trestných veciach.

Od mediátora sa očakáva, že disponuje odbornými zručnosťami, ktoré znižujú, resp. zmierňujú neistotu a obavu z toho, čo sa bude diať počas mediácie a na druhej strane prítomnosť mediátora posilňuje oblasť nestrannosti a neutrality, kompetencií atď.

Na základe uvedeného, by mediátor:

○ **mal vedieť**, že správne (vhodné) oslovenie účastníkov môže posilniť pomyselný začiatok cesty k nastoleniu „dôvery, nestrannosti a neutrality“. Za akceptovateľné oslovenie „bežné používanie“ oslovenia účastníkov mediácie je, napr. oslovenie priezviskom pán Boháč (pán. Ing. Boháč), pani Nežná (pani Mgr. Nežná) atď. ... Pozn.: v tomto kontexte existuje aj možnosť, aby sa účastníci vyjadrili, aké oslovenie im vyhovuje s tým, že týmto spôsobom sa budú oslovovať aj oni medzi sebou v priebehu celej mediácie (pokiaľ sa nepoznajú). V závere ich požiadať o súhlas s takýmto postupom. Pozn.: S prihliadnutím na individuálne okolnosti každého prípadu sa odporúča, aby účastníci boli navzájom predstavení, poznali svoje „pozície“, ak ide o ich prvé stretnutie, napr. splnomocnenec poškodeného, alebo obhajca obvineného, zástupca ÚPSVaR, zákonný zástupca mladistvého obvineného, zástupca školy atď.

○ **mal poznať**, čo môže pôsobiť rušivo počas mediácie (empatia s prostredím)? Na ktoré situácie by mal myslieť ešte pred prvým mediačným stretnutím? Základom je samotné prostredie -miestnosť, kde sa mediácia bude realizovať. Mediácia v trestných veciach sa nesmie realizovať v miestnostiach, ktoré sú určené na pojednávanie, vo vyšetrovacích miestnostiach, ktoré nie sú prispôsobené na restoratívny proces a nevytvárajú komfortnú a bezpečnú zónu. Rušivým faktorom mediácie sú situácie, napr. „ak zvoní telefón jednému z účastníkov“, preto je vhodné, aby pred začiatkom druhej fázy ich účastníci mali telefónne prístroje v tichom režime; ďalej rušivo pôsobí zapnuté

rádio v kancelárii mediátora, ktoré bráni v jasnej a zrozumiteľnej komunikácii. Ďalej je to situácia, ak účastníci mediácie na seba vzájomne nevidia pre bariéru v podobe kvetov, vázy, PC a pod. Rušivo pôsobia aj stoličky, ktoré sú na seba naukladané v kancelárii (mediačnej miestnosti), pretože pôsobia dojmom „koniec – záverečná“. Rušivo pôsobia aj situácie, ak na mediácii je väčší počet účastníkov a absentuje zasadací poriadok. Samotná nemožnosť - robiť si poznámky, ak rozpráva jedna zo strán si vyžaduje, aby mediátor pred prvým stretnutím mal pripravené písacie potreby (aj papier). Rušivo pôsobia aj situácie, ak mediátor má na rokovacom stole aj iné spisy, mediácie, alebo dokumenty, ktoré sa netýkajú prípadu, resp. osobné časopisy „o móde, športe“ atď.

○ **mal spracovať** - zasadací poriadok, ak je väčší počet účastníkov (šesť a viac). Odporúča sa, aby medzi poškodenými nesedel obhajca obvineného, alebo obvinený a opačne. V rámci vykonaných supervízií sa opakovane potvrdilo, že správne zvolený zasadací poriadok v úvodnej časti mediácie navodzuje pocit istoty a bezpečia. Uvedené poznanie má pozitívny vplyv na nezvyšovanie možnej eskalácie konfliktného stavu medzi obvinenou a poškodenou stranou. Tieto poznatky sú len konfrontáciou s poznaním teórie a výskumu, ktorý bol realizovaný v oblasti neverbálnej komunikácie „proxemiky“ atď.

○ **mal vytvoriť** - dostatočný časový priestor na to, aby po príchode účastníkov mediácie do kancelárie (mediačnej miestnosti), neboli jednotliví účastníci pod časovým tlakom, resp. necítili sa nekomfortne z dôvodu, že nebolo im umožnené odložiť si svoje osobné veci (v zime kabát, čiapky), dáždnik ak pršalo atď. V týchto prípadoch sa očakáva, že mediátor si vizuálne overil, či každý z účastníkov mediácie má priestor na sedenie, či neexistuje prekážka, ktorá by im bránila v očnom kontakte s druhou stranou, ale aj s mediátorom atď.

a) **Privítanie účastníkov a predstavenie** - prostredníctvom úvodnej časti sa očakáva, že mediátor sa jasne a zrozumiteľne predstaví, napr.: „Dobrý deň, volám sa Mgr. František Kuruc, som probačný a mediačný úradník Okresného súdu Žilina a budem viesť dnešnú mediáciu. Dovoľte mi, aby som vás privítal na dnešnej mediácii, ktorú inicioval...“ Pozn.: to závisí od žiadosti, podnetu, pokynu, ktoré oprávňujú mediátora vo veci konať.

b) **Prvotné topenie ľadov (áno a kedy nie)** - ide spravidla o individuálne zhodnotenie aktuálneho stavu, napr. ak mediátor má vedomosť o tom, že účastníci mediácie sa veľmi dobre poznajú, resp. atmosféra je komfortná, tak v tomto prípade nie je vhodné vždy používať techniky na prelomenie počiatočného napätia a nedôvery. Samozrejme, prvotné napätie a nedôvera v určitej intenzite existuje vo vzťahu k inštitúcii (súdu), ale aj k mediátorovi. Topenie ľadov v rámci prvého kontaktu je vhodné aplikovať spravidla, ak ide o situácie, ktoré si výslovne vyžadujú použitie jednotlivých techník na prelomenie počiatočného napätia a nedôvery. Existenciu určitého druhu „napätia“ (tenzie) možno zaznamenávať pri príchode do budovy súdu, do kancelárie mediátora, pri podaní ruky atď. Pozn.: Ako sme už uviedli, úvod je veľmi dôležitý, aby sme dokázali vhodným spôsobom eliminovať počiatočné napätie, ktoré vzniká ako prirodzená reakcia na existujúci stav. Sme toho názoru, že v úvode je vhodné použiť, napr. techniku v podobe prvotného ocenenia v podobe: „v prvom rade chcem oceniť, že ste sa dostavili, dúfam, že ste nemali veľké problémy nájsť okresný súd...“; ide o individuálne situácie, nepoužívať to ako pravidlo, nakoľko tento postup môže mať opačný efekt, vždy to záleží na správnom načasovaní a vyhodnotení situácie.

c) **Verifikácia totožnosti účastníkov mediácie** - cieľom je potvrdiť kompetentnosť a oprávnenosť byť prítomný na mediácii v trestných veciach. V rámci tejto činnosti si mediátor overuje identitu osôb s údajmi, ktoré sú uvedené v „Zázname o preštudovaní spisu,“ či nedošlo k zmene právneho zastupovania, účasti zástupcu ÚPSVaR, zmene pobytu, resp. adresy na doručovanie korešpondencie atď.

d) **Nastavenie pravidiel v oslovovaní sa medzi účastníkmi a mediátorom** - poznatky z aplikačnej praxe v rámci projektu ADR a vykonaných supervízií nám naznačujú, že „vznikajú situácie, kde mediátor účastníkov oslovuje pán obvinený, pán poškodený a účastníci sa navzájom oslovujú priezviskom, čo pri väčšom počte účastníkov na mediácii pôsobí chaoticky a neprehľadne.“ Cieľom tejto časti je, o.i. jasne a zrozumiteľné nastaviť vzájomné oslovovanie účastníkov mediácie. Nepresné, až nevhodné oslovenia môžu pôsobiť rušivo, resp. druhá strana si neželá byť takto oslovovaná, napr. zdrobneninou pán Vladko Kruták, pani Anička (Evička) Bláhová. To isté platí aj vo vzťahu k mediátorovi, aby ho účastníci neoslovovali pán sudca, pán prokurátor, pán propagačný a meditačný úradník atď.

e) **Úvodná informácia o procese mediácie v trestných veciach** - v tejto časti sa očakáva, že mediátor účastníkom mediácie vysvetlí, ako bude mediácia prebiehať (táto časť by mala prebiehať po verifikácii dokladov totožnosti) s tým, že o skutku, reparácii, reštitúcií atď. sa bude rozprávať až po predchádzajúcom poučení obvineného, poškodeného, ich následného súhlasu s realizáciou mediácie v trestných veciach a vyhlásením obvineného, že spáchal skutok. Až na základe „splnení“ týchto formálnych úkonov vzniká mediátorovi mandát od účastníkov, aby mohol realizovať samotný proces mediácie v trestných veciach. Pozn.: tento poznatok sa v aplikačnej praxi preukázal ako relevantný. Pri nesprávnom/nevhodnom úvodnom nastavení procesu mediácie, dochádza k nežiadúcej „eskalácii napätia“ a v neposlednom rade mediátor stráca nad celým procesom kontrolu.

f) **Poučenie** – v dôsledku širokej škály trestných činov, ktoré sú riešené formou mediácie v trestných veciach, s prihliadnutím na individuálne špecifiká, potreby a záujmy poškodených a postojom páchatelia, **sa v tejto fáze odporúča:**

- aby spravidla, ako prvého v poradí mediátor poučil „samostatne“ obvineného (obvinených), **pričom** dokument obsahu a rozsahu poučenia sa nachádza v IS PMS. Cieľom poučenia o.i. je kvalifikovane a vecne odprezentovať oblasť mediácie v trestných veciach, poukázať na možnosti a limity mediácie vo vzťahu k obvinenému. V tejto časti sa predpokladá, že obvinený poučenie podpíše, dá súhlas na vykonanie mediácie a urobí verbálne vyhlásenie, že spáchal skutok. Po podpísaní formálnych dokumentov, mediátorovi vzniká mandát, ktorý ho oprávňuje konať v danej veci. V prípade, že obvinený nedá súhlas, mediácia sa ukončí ako neúspešná. Poškodenej strane sa poskytne informácia, že obvinený nedal súhlas na mediáciu a nerealizujú sa úkony, ktoré vyplývajú z procesu mediácie v trestných veciach vo vzťahu k poškodenému.
- na základe získaných poznatkov z projektu a vykonaných supervízií bol vysoko pozitívne hodnotený prístup mediátora, ak proces individuálneho poučenia a nevyhnutých formálnych

úkonov spojil v dostatočnej miere s následným rozhovorom s obvineným. Cieľom je zistenie reálneho postoja obvineného k spáchanému trestnému činu, k jeho možnostiam a schopnostiam prevziať záväzok, alebo povinnosť smerujúcu k reparácii, reštitúcii, resp. inej ujmy atď. Za významné v tejto časti možno považovať postoj obvineného, ako aktívneho, či hľadajúceho možnosti, ktoré ma záujem ponúknuť poškodenej strane ako alternatívy, atď. V tejto fáze je priestor na to, aby obvinený pochopil, čo je mediácia a čo sa od neho očakáva vo vzťahu k poškodenému. Už v priebehu tejto fázy sa môže okrem iného formovať priestor podľa individuálneho zváženia a spáchaného trestného činu, či je možné sa zaoberať aj otázkou (úvahou) o požiadanie poškodenej strany o odpustenie. Mediátor v tejto časti dokáže „uspieť“ ak obvinený pochopí limity mediácie v trestných veciach, že jej cieľom nie je profitovať a mať benefity vo forme „zmieru“, ale ide o naplnenie potrieb poškodeného s tým, že od neho sa očakáva, že prevezme záväzky a povinnosti.

- aby po vykonanej intervencii (poučení) bol obvinený požiadany, aby opustil mediačnú miestnosť na čas nevyhnutne potrebný, nakoľko bude prebiehať poučenie poškodenej strany.
- aby poučenie poškodenej strany k mediácii v trestných veciach bolo po obsahovej stránke komplexnejšie, nepoužívať len formalistické informácie z tlačiva, dokumentu poučenie, ktoré sa nachádza v IS PMS. Takisto je vhodné poškodenej strane vysvetliť v krátkosti aj proces mediácie a súčasne aj to, prečo ako prvé bolo stretnutie mediátora s obvinenou stranou. Počas tohto procesu sa prezentujú (zverejňujú) len informácie, na ktoré dal obvinený súhlas, nezverejňujú sa veci, ktoré boli v rámci rozhovoru označené ako dôverné. V týchto prípadoch sa spravidla poškodená strana na mediáciu predvoláva o 15 – 20 minút neskôr ako obvinená osoba.

Pozn.: Súčasťou poučenia by mala byť aj interpretácia mediátora o jeho roli, kde kontinuálne približuje jednotlivé fázy mediácie, resp. parafrázuje veci tak, aby korešpondovali so stavom prípadu, ktorý sa bude riešiť v priebehu mediácie. Inými slovami, poučenie prezentované mediátorom by malo reflektovať na skutok (trestný čin), ktorý sa mal stať a následne sa podá účastníkovi „formálne tlačivo poučenia z IS PMS“. Po jeho predložení mediátor požiada účastníka mediácie, aby si poučenie dôkladne prečítal a v prípade, že niektorým častiam nerozumie, tak mu budú vysvetlené ešte pred podpísaním poučenia. To isté platí aj vo vzťahu k súhlasu obvineného a poškodeného, resp. k ďalším dokumentom, ktoré účastníci podpisujú, aby boli splnené všetky podmienky po formálnej stránke.

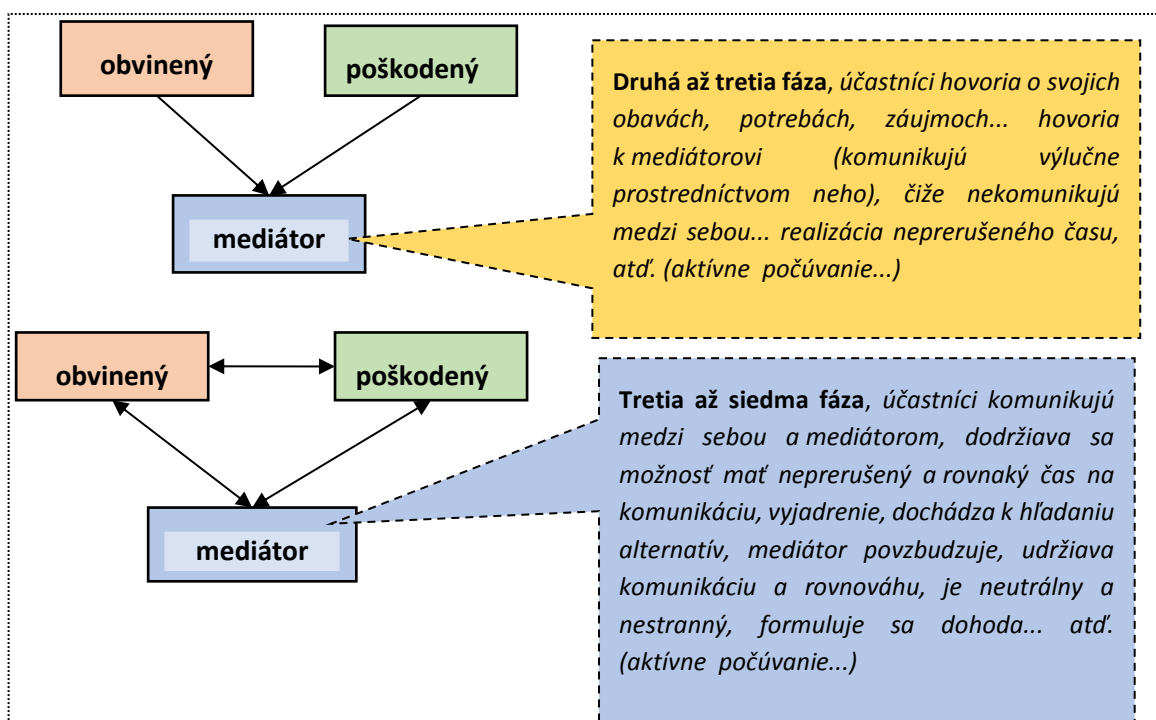
Ak mediátor v tejto časti mediácie dokáže „byť nestranným a neutrálnym facilitátorom“ a súčasne účastníci pochopia už v tomto štádiu zámer súdneho systému, že jej cieľom nie je „trestať“ druhú stranu, ale hľadať možnosti, tak je vysoká pravdepodobnosť, že konfliktný stav nebude eskalovať. Prostredníctvom zrealizovaných supervízií sa preukázalo, že mediátor, okrem iného, môže lepšie a efektívnejšie pomenovať problémové oblasti a posilňovať účastníkov v hľadaní nových (ďalších) možností - riešení, ktoré pozvoľne prechádzajú až do roviny „hypotetického“ konsenzu. Pri nastavovaní tohto parametru sa odkrýva trinásť komnata jednotlivých strán, kde môžeme jasnejšie vnímať aj existenciu „skrytých záujmov“.

TRETIA FÁZA - NEPRERUŠENÝ ČAS STRÁN, AKTÍVNE POČÚVANIE

V tejto časti mediačného procesu sa očakáva, že mediátor vhodným, obojstranne vyhovujúcim spôsobom nastaví jasné a zrozumiteľné pravidlá komunikácie medzi účastníkmi, pokiaľ neboli súčasťou poučenia a vytvorí priestor pre poškodeného i obvineného tak, aby mohli prezentovať svoje záujmy, potreby, postoje, hodnoty, pocity, obavy vo vzťahu k druhej strane atď.

Od mediátora sa očakáva, že nastaví pravidlá, vysvetlí postup komunikácie - vždy to záleží od individuálneho posúdenia daného prípadu. Na základe týchto individuálnych rozhovorov a vzniknutých požiadaviek, môže mediátor so súhlasom jednotlivých strán preformulovať ich potreby a požiadavky v rozsahu na ktorý dostal mandát. Tento spôsob komunikácie je vhodný, ak jedna zo strán má problém v komunikácii (hendikep), cíti sa neisto, ak konflikt je príliš silný, alebo téma je príliš citlivá, resp. ak ide o nepriamu mediáciu.

Uvedený postup sa aplikuje aj v prípadoch, ak ide o evaluatívny druh mediácie. Ak strany majú záujem prezentovať svoje potreby, postoje druhej strany v rámci spoločného stretnutia, tak sa im vytvorí rovnaký časový priestor. Vznesené požiadavky, resp. návrhy si mediátor zapisuje. Za dôležité v tejto fáze možno označiť verbálny spôsob komunikácie, tok informácií a požiadaviek. Primárnym cieľom je dosiahnuť stav, aby sa strany dokázali navzájom počúvať a podľa možností aj pochopiť a poznať postoje, potreby, záujmy, hodnoty, pocity a obavy druhej strany. Od mediátora sa očakáva, že podľa situácie dokáže vhodným (facilitatívnym) spôsobom reagovať na konfliktné situácie, podľa potreby parafrázuje povedaný text druhej strane, resp. oceňuje za úprimnosť, porozumenie a ochotu hľadať ďalšie možnosti. Nemal by zabúdať klásť otázky typu, napr. *Existuje ešte niečo, čo by druhá strana mala vedieť? Je tu ešte niečo, čo podľa vás je dôležité, aby to vedela aj druhá strana?* Ak je zrejmé, že strany už povedali to, čo mali v úmysle, tak mediátor zrealizuje rekapituláciu toho, čo odznelo a súčasne sa pýta jednotlivých strán, či to správne pochopil, čím dostáva spätnú väzbu „správnosti“. Súčasťou tohto procesu je poukázanie na priblíženie sa k možnosti dosiahnuť zhodu, resp. poukáže na nezhodu. Mediátor v celej tejto fáze využíva „facilitatívne“ zručnosti a súčasne dbá na pravidlá, na ktorých sa dohodli (napr. *aby každá strana mala rovnaký časový priestor na vyjadrenie svojich potrieb a očakávaní*). Mediátor v tejto fáze **vždy zvaží**, či v danom prípade bude na začiatku prebiehať komunikácia prostredníctvom „neho“, resp. stranám umožní od začiatku komunikovať medzi sebou a ním.



Obrázok 3 - Proces mediácie v trestných veciach (Zdroj – vlastné spracovanie, Vladimír Cehlár)

ŠTVRTÁ FÁZA - SNAHA O POCHOPENIE

Uvedená fáza je spravidla úzko prepojená s fázou číslo 3. V niektorých individuálnych situáciách v trestných veciach môže byť aj jej neoddeliteľnou súčasťou. Ide o pomyselnú čiaru, ktorá ich spája pri prezentovaní a vzájomnom počúvaní, aké potreby vznikli v súvislosti so spáchaným trestným činom, resp. akými dôsledkami sa musí poškodená strana vyrovnávať a akým spôsobom trestný čin zasiahol, resp. ovplyvnil jej život.

V tejto fáze je vytvorený priestor aj pre páchatel'a, aby priblížil celú situáciu z jeho pohľadu a podľa možností a existujúcej situácii vysvetlil svoje správanie/konanie, resp. reagoval na vyjadrenia poškodenej strany. Za relevantné možno považovať stav, ktorý umožní stranám, aby sa navzájom akceptovali, podľa možností pochopili svoju vzájomnú situáciu. Mediátor v priebehu tejto fázy realizuje zhrnutia, ktoré odzneli ako nové, resp. vyjadrenia v ktorých nachádzajú zhodu.

Od mediátora sa očakáva, že prostredníctvom tejto fázy dokáže odhadnúť a zhodnotiť jednotlivé postoje zúčastnených strán, či došlo k vzájomnému pochopeniu a k akceptácii riešeného konfliktného stavu, resp. sa pokúsi preformulovať problémové oblasti aj z pohľadu ich významnosti a dôležitosti relevantnosti k spáchanému trestnému činu. Na základe existujúceho (súčasného) poznania /stavu rozhodne, či je možné prejsť do ďalšej fázy, alebo bude vhodnejšie zostať v tomto bode a sporné / nepochopené veci si prejsť formou facilitatívnej rekapitulácie, atď.

PIATA FÁZA - SPOLOČNÉ HĽADANIE MOŽNOSTI RIEŠENIA

V priebehu piatej fázy mediácie v trestných veciach dochádza po formálnej stránke k širšiemu prehodnocovaniu jednotlivých návrhov, alternatív, podmienok atď.)

Špecifikom mediácie v trestných veciach je skutočnosť, že pri hľadaní možností ďalšieho riešenia, môže nastať nezhoda medzi tým, čo poškodená strana požadovala, uviedla v rámci prípravného konania do zápisnice pri vypočutí, a aké požiadavky má v čase realizácie mediácie. Občas sa stretávame s nepochopením zo strany obvineného, prečo poškodený žiada niečo, čo v prípravnom konaní neuviedol do zápisnice. Preto je veľmi dôležité, aby v priebehu štvrtej fázy došlo k reálnemu a správne pochopeniu situácie, ktorá reflektuje na celý prípad, ktorý je uvedený vo vyšetrovacom, súdnom spise. Mediátor by tieto rozdiely „nové požiadavky“ mal vedieť vhodnou formou interpretovať a preformulovať obvinenému za účelom priblíženia situácie a hľadania možného riešenia. V tomto prípade sa očakáva, že účastníci, ale aj mediátor budú aktívni, nakoľko mediácia je okrem iného založená na výbere alternatív a možností. V prípade potreby bude mediátor dávať pomocné otázky typu „Ako ešte môže byť predmetná požiadavka riešená?“ Dochádza k určitému druhu analýzy, komparácie, aký prínos to môže mať pre všetkých zúčastnených, resp. pre splnenie kritérií, ktoré sú nastavené na spísanie vzájomnej dohody. Ak obsahom riešenia je viacej položiek, napr. zničené hodinky, bolestné, ušlá mzda, poškodený bicykel atď., je vhodné postupovať od položky, kde je čiastočná, alebo úplná zhoda, resp. od najvyššej hodnoty (ceny). Pri tomto postupe je dôležitá rekapitulácia toho, na čom sa strany už dohodli formou konsenzu. Sekundárnym cieľom tohto postupu je skutočnosť, že takto ukončený (ukotvený) a dohodnutý spôsob vyriešenej časti konfliktu sa už nebude otvárať a účastníci vidia pozitívny postupný posun v riešení daného prípadu. Podľa individuálnej situácie a zložitosti prípadu, je vhodné, ak mediátor jednotlivé/prezentované a dohodnuté návrhy zapíše na flipchartovú tabuľu. Neprijateľné návrhy, podnety zo strany účastníkov im nepripomína, len tie, kde je určitá zhoda. V závere prejde jednotlivé návrhy, kde bola zhoda a pomenuje oblasti, ktoré je potrebné opätovne prejednať. Pokiaľ nevznikne dostatočná zhoda, akceptácia formou konsenzu, strany prestanú spolupracovať, odmietajú aj iné možnosti / alternatívy, mediátor ich upozorní, že mediáciu ukončí. V prípade, ak účastníci mediácie túto informáciu vzali na vedomie a majú záujem o súdne konanie, tak mediácia sa ukončí. Pozn.: V prípade, že obvinený má záujem uhradiť škodu aj nad rámec, ale poškodená strana nechce pokračovať v mediácii a žiada, aby obvinený bol odsúdený, tak mediácia sa ukončí ako čiastočne neúspešná. V tejto situácii je vytvorený priestor, aby mediátor postupoval formou „Záznamu odklonu z mediácie“.

ŠIESTA A SIEDMA FÁZA - TVORBA DOHODY A UKONČENIE MEDIÁCIE

Samotná tvorba dohody medzi obvinenou a poškodenou stranou a otázka ukončenia mediácie je tak previazaná, že len v ojedinelých prípadoch ju aplikujeme prostredníctvom samostatných fáz, ktoré doposiaľ boli prezentované ako „ fáza č. 6 - tvorba dohody, fáza č. 7 - vyústenie mediácie“. V tejto predposlednej a poslednej fáze mediácie v trestných veciach dochádza k rekapitulácii toho, na akých alternatívach, kritériách a podmienkach sa strany dohodli, resp. spresňuje a vytvára sa obsah dohody so spôsobom jej plnenia, a súčasne dochádza aj k vyústeniu mediácie s odpoveďami zameranými do budúcnosti.

Pri tvorbe dohody sa postupne preberajú jednotlivé jej časti „položky“ tak, aby výstup bol zrozumiteľný pre účastníkov mediácie, či vo vzťahu k obvinenému, ktorý preberá zodpovednosť za jej plnenie, resp. k poškodenému, aby poznal pravidlá jej plnenia. V tejto fáze sa očakáva, že sa bude reagovať na otázky typu, kde, kto, čo, ako, za koľko, akým spôsobom, do akého času atď. Formálna časť dohôd je k dispozícii v IS PMS „Moje dokumenty, Formuláre“. Tento proces je determinovaný podmienkami, ktoré sú uvedené v ustanovení § 216 Trestného poriadku, § 220 Trestného poriadku, alebo postupu podľa § 3 ods. 1 písm. c) zákona č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediálnych úradníkoch. Pri tejto tvorbe dohôd je potrebné, aby ich vyústenie bolo koncipované v podobe konsenzu medzi poškodeným a obvineným, a nesmie sa zabúdať na skutočnosť, že poškodenému nemožno náhradu škody vnucovať.

Poznámka k predchádzajúcim častiam jednotlivých fáz mediácie: Nezabudnite, že proces mediácie v trestných veciach prostredníctvom uvedených fáz nie je dogma, že v individuálnych prípadoch je ich možné preskočiť, prípadne vynechať, ak sú na to vytvorené, či splnené podmienky.

Pri mediácii v trestných veciach je vhodné (až nevyhnutné), aby mediátor nastavil jasné pravidlá, ktoré pojednávajú o tom, že:

- *hovoríť bude vždy len jeden,*
- *účastníci si nebudú skákať do reči – na miesto toho sa vyzvú, aby si robili poznámky, ak budú mať slovo, môžu reagovať na povedané,*
- *počas mediácie hovorí len obvinený, alebo poškodený (resp. zákonný zástupca, ktorý vykonáva práva poškodeného), resp. osoba, ktorá bola oslovená, vyzvaná mediátorom,*
- *mediácia môže byť na krátky čas prerušená, ak existuje potreba poradiť sa s advokátom, splnomocnencom, rodičom a pod.,*
- *v prípade, ak je potrebný čas na zváženie, prehodnotenie situácie atď., mediácia po vzájomnom súhlase sa môže odložiť na iný termín,*
- *počas mediácie sa mobil vypína, alebo dáva do tichého režimu,*
- *atď. (podľa situácie...),*
- *mediátor si pravidlá nechá od účastníkov verbálne potvrdiť, napr.: „Sú pre Vás tieto pravidlá prijateľné? Máte otázky k tomu, čo tu bolo povedané, čo tu doposiaľ odznelo?“*

3 METODIKA

k obsahovej a vecnej postupnosti probačného a mediačného úradníka v oblasti dokumentov a tlačív pri mediáciách v trestných veciach

Vychádza z empirických skúseností a následnej verifikácie, ktorá bola realizovaná formou supervízie v päťdesiatich siedmich prípadoch – mediáciách v trestných veciach, počas prebiehajúcich projektových aktivít.

1. **Mediácia** – záznam vzniká ako prvý v IS PMS; súčasťou je príloha, ktorá obsahuje zoskenovaný pokyn, žiadosť na mediáciu. Ide o formálny dokument, ktorý je od sudcu, prokurátora, resp. žiadateľa o mediáciu.
2. **Potvrdenie o pridelení spisu** - ide o dokument, ktorý sa vygeneruje prostredníctvom SM po zapísaní pridelennej mediácie.
3. **Žiadosť o súhlas s vykonaním mediácie** - spracováva sa len v prípade, ak o mediáciu požiada obvinená alebo poškodená strana, resp. na podnet od PZ.
4. **Súhlas predsedu senátu, samosudcu alebo prokurátora na vykonanie mediácie** – eviduje sa len v prípade, ak sa postupovalo v intenciách bodu č. 3.
5. **Záznam z preštudovania spisu** – cieľom je vecne zaznamenať všetky relevantné poznatky, ktoré sú dostupné vo vyšetrovacom/súdnom spise o obvinenom, poškodenom, splnomocnencovi, tlmočníkovi, sociálnom kurátorovi a ďalších účastníkoch, (napr. adresa trvalého pobytu, adresa na doručovanie písomnosti, telefónny a e-mailový kontakt, zamestnanie, štátna príslušnosť atď.) ale aj fakty o skutku, škode, potrebách, možnostiach, limitoch poškodeného a obvineného. Kvalitný záznam v tomto štádiu je dôležitý pre ďalší postup mediátora, aby v prípravnej fáze mediácie dokázal flexibilne reagovať na spôsob predvolávania účastníkov mediácie s akcentom na ich počet, zvolenie vhodného času, termínu prvého stretnutia u mediátora. V tomto prípade možno hovoriť o manažmente mediácie, resp. o predmediačnej činnosti, kde sa od mediátora očakáva, že v individuálnych prípadoch dokáže vhodnou formou variovať termín stretnutia. Hovoríme o situáciách, ak jednej zo strán účastníkov mediácie vznikne prekážka, resp. určený termín mediátorom nevyhovuje. Preto je efektívne, aby účastníci na mediáciu boli primárne predvolávaní telefonicky, (pokiaľ vo vyšetrovacom spise je telefónny kontakt). Telefonické predvolávanie má byť jasné a výstižné, jeho cieľom nie je riešiť skutok. Pri väčšom počte účastníkov, viac ako 5-6 sa odporúča písomné predvolávanie. Tento spôsob predvolávania má značné výhody, napr. skracuje čas prvého mediačného stretnutia; pozitívne ovplyvňuje dĺžku trvania celého procesu mediácie od pridelenia prípadu po napísanie záverečnej správy pre sudcu, prokurátora. Ďalej vzniká priestor, aby vo vhodných prípadoch sa poskytla spätná väzba volajúcemu, resp. objasní sa situácia, ak poškodený ma obavu sa stretnúť s obvineným atď. Medzi benefity telefonického predvolania spadá aj oblasť interpersonálnej komunikácie, ktorá môže z verbálnej stránky obvineného, poškodeného odhaliť určitý druh napätia, obavu, agresivitu atď. Tieto a ďalšie

poznatky môžu byť súčasťou záznamu z preštudovania spisu. Mediátor zaznamenáva aj ďalšie postupy ako je jeho rozhodnutie, že mediáciu je vhodné realizovať formou „komediácie“ a pod. Tieto záznamy slúžia napr. na včasné zabezpečenie kooperujúceho mediátora, v prípade že ide o väčší počet účastníkov a kapacita kancelárie je nevhodná, tak zabezpečiť iný vhodný priestor „nie pojednávaciú miestnosť“. Alebo v zázname vyhodnotí existenciu intenzívneho pretrvávajúceho konfliktu medzi účastníkmi mediácie, tak napr. poznačí, že je potrebné požiadať o supervíziu pred prvým stretnutím, atď. Význam kvalitného záznamu z preštudovania spisu nám posilňuje oblasť profesionálneho prístupu, napr. v oblasti zabezpečenia relevantných dokumentov ešte pred prvým mediačným stretnutím, napr. ak nie sú súčasťou vyšetrovacieho/súdneho spisu (podklady zo sociálnej poisťovne, potvrdenie o nahlásení udalosti poisťovni, ak ide o dopravnú nehodu atď.) Ďalším kvalitatívnym ukazovateľom tohto postupu je skutočnosť, že vo vzťahu k účastníkom mediácie dokážeme vecne reagovať na ich otázky, očakávania, požiadavky, čím dochádza k posilneniu dôvery, nestrannosti a neutrality mediátora. Táto analytická činnosť z pohľadu mediátora má oveľa väčšie pozitívne dopady na proces trestnej mediácie, než si to v tejto fáze dokážeme uvedomiť. Mediátor v trestných veciach ako facilitátor vie rámcovo zaznamenať možné existujúce rizikové faktory, ktorým vie v rámci celého procesu predchádzať (napr. druhotná viktimizácia). Existencia záznamu z preštudovania spisu nám umožňuje lepšiu orientáciu v prípade a procese trestnej mediácie; spriehľadní požiadavky, potreby poškodeného, ak jeho obsah sa skladá z väčšieho počtu listov; umožňuje realizovať systémové kroky vo vzťahu k väčšiemu počtu účastníkov trestnej mediácie, atď. V prípade, ak v predmetnej veci bude potrebné realizovať úkon formou dožiadania, tak súčasťou záznamu musí byť uvedený skutok, resp. fotokópia skutku, napr. ktorý je uvedený v návrhu na obžalobu.

Zhrnutie:

V neposlednom rade tento postup posilňuje oblasť kompetencií trestného mediátora, chráni účastníkov pred opomenutím ich oprávnených práv, potrieb, ktoré boli zaznamenané v rámci prípravného konania. Záznam je možné využiť ako podklad na poskytovanie spätnej väzby v rámci kontrolnej činnosti, resp. v prípadoch supervízie pred, počas a po mediácií, ale aj v prípade podania sťažnosti na mediátora.

6. **Lustrácia SP** - prostredníctvom sociálnej poisťovne sa získava informácia príjmu, ktorá môže ovplyvniť „určenie“ výšky sumy pre ministerstvo na ochranu a podporu obetí TČ.
7. **Evidencia obyvateľstva** - ak si to situácia prípadu vyžaduje.
8. **Úradný záznam z telefonického predvolania** – predvolávanie prostredníctvom telefonátu možno považovať za štandardný spôsob kontaktovania a predvolávania účastníkov. Pri tomto spôsobe predvolania sa spracuje „Úradný záznam z telefonického predvolania“, kde sa uvádzajú základné informácie o kontaktovanej „predvolávanej“ osobe, o termíne mediácie, resp. potrebe predloženia ďalších dokladov, resp. či kontaktovaná osoba prisľúbila účasť atď.
9. **Predvolanie** - ak sa realizuje písomne predvolanie pri menšom počte účastníkov než je 5-6, tak v zázname z preštudovania spisu je potrebné uviesť dôvod, prečo bola zvolená táto forma.
10. **Žiadosť o súčinnosť** – ide o situácie, ak predvolanie je potrebné doručiť prostredníctvom PZ, starostu obce, mestského úradu atď., ide o individuálne prípady, kde predchádzajúce formy predvolania boli neúspešné.

- 11. Úradný záznam z telefonátu** - je určený pre situácie, kde účastníkmi mediácie je kontaktovaný „mediátor“, resp. osobou, ktorá dala pokyn na mediáciu atď.
- 12. Poučenie k mediácii** – formálny dokument sa nachádza v IS PMS
- 13. Súhlas s mediáciou** - formálny dokument sa nachádza v IS PMS
- 14. Vyhlásenie obvineného** - formálny dokument sa nachádza v IS PMS
- 15. Dohoda o náhrade škody § 216TP** - ide o situáciu, kde obvinený a poškodený spísali vzájomnú dohodu, ktorá saturuje požiadavky poškodenej strany, pričom jej plnenie po vzájomnej dohode môže byť rozložené na obdobie, ktoré umožňuje trestný poriadok, resp. v prípadoch, ak poškodený nedal súhlas pre postup podľa § 220 Trestného poriadku.
- 16. Záznam odklonu z mediácie § 216TP** – ide o prípady, kde poškodený nereagoval na predvolania, ktoré boli zaslané mediátorom, resp. nedal súhlas na mediáciu alebo ho vzal späť počas jej realizácie. Mediátor za uvedených podmienok mediáciu vyhodnotí ako neúspešnú vo vzťahu k poškodenej strane. Ak na základe predchádzajúcej analýzy, ktorá je spracovaná v „Zázname z preštudovaného spisu“ možno vyvodiť záver, že obvinený má záujem o odklon z mediácie, tak sa aplikuje táto forma odklonu. V prípade, ak nie je súhlas poškodeného, resp. ho vzal späť, mediátor musí nestranné a neutrálne vyhodnotiť reálny stav, či obvinený spĺňa podmienky, ktoré sú uvedené v ustanovení § 216 Trestného poriadku, t. j. „vyhlásil, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, a nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že jeho vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne a nahradil škodu, ak bola činom spôsobená, alebo urobil iné potrebné opatrenia na jej náhradu atď. Cieľom „Záznamu odklonu z mediácie“ je vytvoriť podmienky pre možný postup v intenciách ustanovení § 216 Trestného poriadku.
- 17. Zmier § 220 TP** - ide o situáciu, kde sa obvinený a poškodený formou konsenzu dohodli na saturácii potrieb poškodenej strany za podmienok, ktoré sú uvedené v ustanovení § 220 Trestného poriadku.
- 18. Dohoda o náhrade škody § 3 ods. 1, písm. c zák. č. 550/2003 Z. z.** - ide o situácie, kde cieľom pokynu nie je ukončiť trestne stíhanie v intenciách ustanovení § 216 alebo 220 Trestného poriadku; zámerom tejto dohody je posilniť a využiť programy restoratívnej justície. Mediátor v tomto procese na základe pokynu sudcu, prokurátora alebo na základe žiadosti poškodeného alebo obvineného vytvorí priestor na ich vzájomný dialóg. Výsledkom môže byť, napr. konsenzu za účelom narovnania, obnovenia vzťahov alebo za účelom nahradenia škody, inej ujmy, resp. pre potreby ospravedlnenia sa poškodenej strane atď. V týchto prípadoch trestnej mediácie sa spracováva dohoda medzi obvineným a poškodným, kde požiadavky, termíny plnenia a ich vôľa je spracovaná v písomnej forme. Pozn.: Ide o postup v intenciách ustanovení § 3 ods. 1 písm. c) zákona č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch.
- 19. Doklad o zložení sumy pre OP/OS** - ide o dokument, potvrdenie, že obvinený uhradil sumu, ktorá bola určená ministerstvu na ochranu a podporu obetí TČ.
- 20. Doklady o náhrade škody** - ak poškodený požaduje náhradu škody, obvinený predkladá relevantné doklady o jej uhradení, resp. o priebežnom jej plnení; prvej splátke; potvrdenie o navrátení veci; daním veci do pôvodného stavu v súlade s dohodou atď.
- 21. Záznam z mediácie** – nie je povinný. Spracováva sa spravidla v prípade, ak ide o prerušenie mediácie, kde sa uvedie prekážka, ktorá si vyžiadala tento postup, napr. za účelom zabezpečenia ďalších dokladov/podkladov, ktoré sa nenachádzali v trestnom/vyšetrovacom

spise (bodové ohodnotenie znalca atď.), resp. potrebný čas na prehodnotenie prebiehajúceho procesu mediácie, čo sa týka náhrady škody alebo nevyhnutného času na to, aby obvinený spôsobenú škodu mohol dať do „pôvodného stavu“. V prípade, ak mediácia bola prerušená, zaznamenajú sa jednotlivé úkony „heslovite“, napr. došlo k vzájomnej dohode na škodu na oblečení poškodenej vo výške 130,-Eur; strany sa nedohodli na výške ušlej mzdy, ktorá bude riešená na ďalšom stretnutí po predložení dokladov od zamestnávateľa atď. Cieľom je predchádzať siahodlým a opakovaným intervenciám, ktoré môžu nastať pri opakovanom mediačnom stretnutí (po prerušení). Záujmom je eliminovať nežiadúci dopad na dosiahnutý výsledok. Predmetný záznam z mediácie slúži len ako podklad pre potreby rekapitulácie, ktorú realizuje mediátor pri ďalšom stretnutí. Tento záznam nie je potrebné realizovať, ak priebeh mediácie bol zaznamenaný na „flipchartovej tabuli“. V takomto prípade rekapitulácia prebieha priamo z poznámok „flipchartu“, ktoré účastníci vidia, čo je vysoko pozitívne pre ďalší priebeh mediácie. Záznam z mediácie má prevažne fakultatívny charakter a môže sa spracovať počas alebo po skončení trestnej mediácie. S prihladením na individuálny prípad, môže ísť o určitý druh komparácie a syntézy relevantných poznatkov, ktoré mali dopad na zmenu požiadavky, ktorá napr. nekorešponduje s požiadavkami a potrebami uvedenými vo vyšetrovacom alebo súdnom spise, čiže sú odlišné, doplňujúce atď. Záznam z mediácie nemá byť kompilátom záznamu z preštudovania spisu, dohody, záznamu odklonu z trestnej mediácie alebo záverečnej správy.

Ak sa mediátor rozhodne pre vykonanie „Záznamu z mediácie“, tak by mal myslieť na to, že jeho obsah by mal byť stručný a výstižný, napr. písať len relevantné informácie, zhrnutia. Ak OP/súd neurčil v prípade postupu podľa § 220 TP peňažnú sumu určenú ministerstvu na ochranu a podporu obetí trestných činov, uviesť v krátkosti, čo motivovalo mediátora k tomu, že určil sumu vo výške 1000,-Eur. **POZOR**, ide o výstižnú rekapituláciu bez toho, aby bola porušená mlčanlivosť mediátora.

- 22. Úradný záznam** – je určený pre individuálne životné situácie, ktoré je potrebné zaznamenať úradnou formou, kde nebolo možné použiť predchádzajúce dokumenty/tlačivá.
- 23. Záverečná správa z mediácie** – ide o výstižné a zrozumiteľné zhodnotenie mediácie, kde sa zaznamenávajú relevantné informácie pre prokurátora/sudcu (nie popis priebehu mediácie). Jej súčasťou je konštatácia, či mediácia bola úspešná/neúspešná, resp. ktoré podmienky boli splnené „§ 216 TP alebo § 220TP“ atď.. Pri tvorbe záverečnej správy nezabúdať na princíp „mlčanlivosti“. Súčasťou každej záverečnej správy sú prílohy, nakoľko tieto dopĺňajú obsah dohody, jej plnenie a pod.
- 24. Iné doklady, ktoré sú relevantné z povahy a obsahu dohody, náhrady škody atď.** – ide o dokumenty, napr. o nahlásení dopravnej nehody poisťovni „PZP“, znalecký posudok za účelom bodového hodnotenia bolestného atď.
- 25. Sebakontrolný manuál** – Ide o pomocný metodický dokument, ktorý posilňuje oblasť profesionalizácie.
- 26. Uznesenie** - alebo iné rozhodnutie o spôsobe ne/ukončenia prípadu.